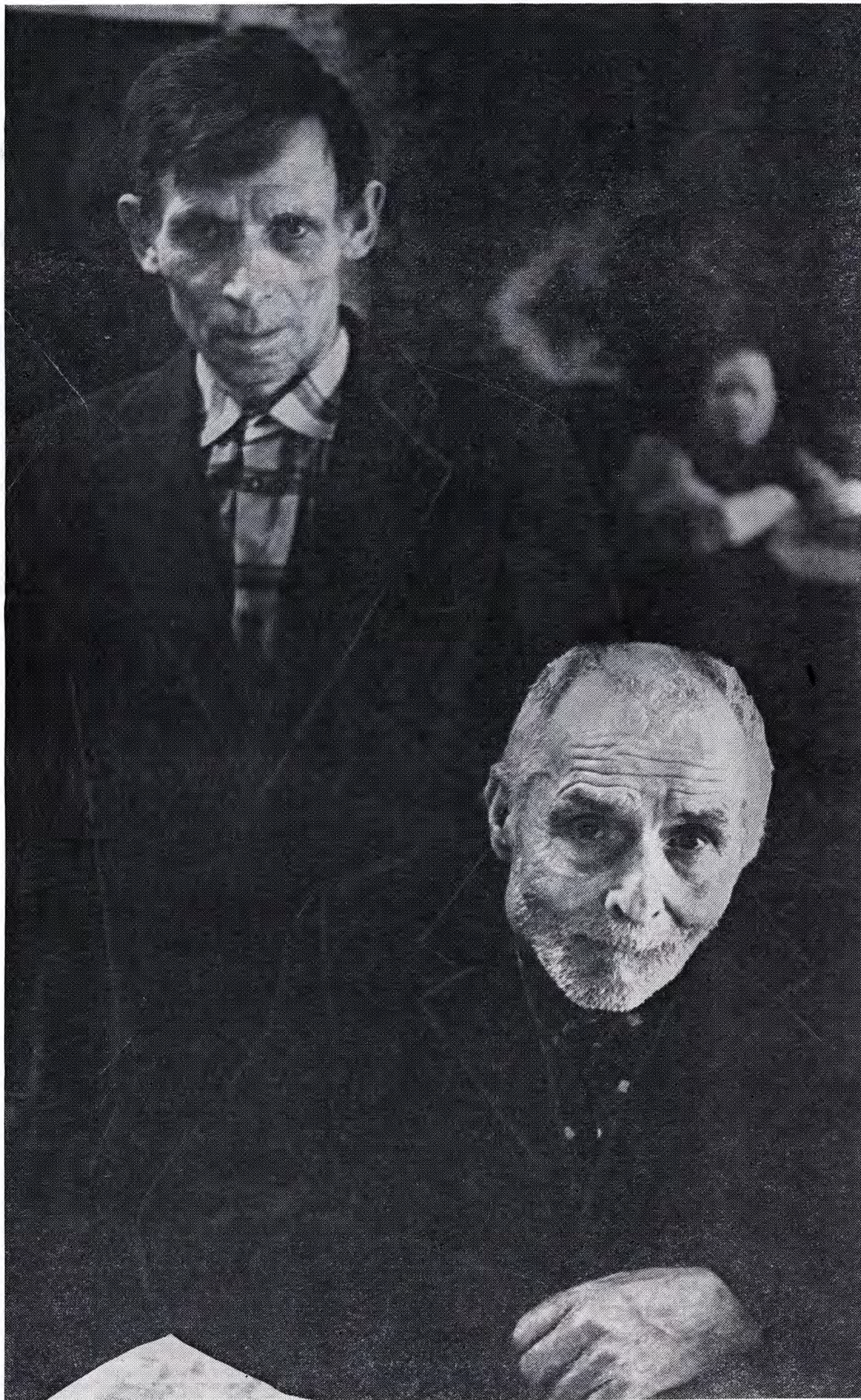
Голас Радзімы

№ 27 (2117)
6 ліпеня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ПАМЯЦЬ

Салдацкая маці Марыя Казлова дачакалася з вайны толькі аднаго сына, малодшага, Мікалая. Да канца сваіх дзён верыла яна, што вернуцца і астатнія трое, на якіх атрымала казённыя паперкі-паведамленні: прапалі без вестак. «Дык не забітыя ж»,—надрывалася матчына сэрца. І страты такой не вынесла... А праз многа гадоў аднавяскоўцы будуць уздыхаць: «Чула Манькіна душа, ой, як чула». Нечаканая вестка ашаламіла, аглушыла ўшацкую вёску Мазуля: жывы Аляксандр Казлоў.

«Дзе ж ты быў, братка, што не ехаў да нас так доўга!»—плакаў Мікалай. Плакалі і тыя нямногія сяльчане, якія яшчэ помнілі маладога і вясёлага хлопца Сашку Казлова. А што мог адказаць ім стары салдат, якога цяжкае раненне скалечыла, пазбавіла памяці на сорак з лішнім гадоў! Як ні змагаліся ўрачы за здароўе ветэрана, увесь гэты час ён маўчаў. Не помніў, хто ён, якога роду-племені.

Але аднойчы здарылася неверагоднае. Успомніў раптам сваю вёску, братоў, маці... Зашаптаў, загаварыў: раён Ушацкі, вёска Мазуля, маці Марыя... Вернутая памяць зрабіла яго чалавекам, невядомы салдат стаў вядомым. Значыць, прапаўшых без вестак трэба чакаць, нават калі чакаць ужо няма каму! А Аляксандру пашанцавала: яго чакаў брат Мікалай. Двое з чацвярых братоў цяпер разам. Старэйшаму семдзесят тры, малодшаму—шэсцьдзесят. І гэты здымак—першы ў іх жыцці, на якім яны разам.

Мікалай Казлоў паспеў выгадаваць трох сыноў, якіх назваў у гонар старэйшых братоў—Іван, Васіль і Аляксандр, пахаваў жонку. А ў Аляксандра Казлова за плячыма толькі вайна і бальніцы, бальніцы, бальніцы...

Жыццё кароткае. Такое кароткае, што не кожны паспявае зразумець, для чаго жыў. Калі вестка аб звароце Аляксандра Казлова з газет, часопісаў вылілася на ўсю краіну, на далёкай Пскоўшчыне Вольга Курдаліна ўспомніла, як цераз іх вёску Язна Невельскага раёна ў гады вайны праходзіў партызанскі атрад імя Чкалава 1-й брыгады імя Суворава. Успомніла і аднаго з байцоў гэтага атрада—Аляксандра Казлова. Напісала яму пісьмо. За Аляксандра адказаў Мікалай. Яшчэ два пасланні — і Вольга Яўгенаўна пераязджае ў вёску Мазуля, становіцца жонкай Мікалая. Але гэта ўжо другая гісторыя, больш аптымістычная і светлая.

Анатоль КЛЯШЧУК.
Фота аўтара.

ЭКСПРЭС-ІНТЭРВ'Ю

ЧАСУ НЕПАДУЛАДНЫЯ

Сёлета мы адзначаем 45 гадоў з дня вызвалення Мінска ад гітлераўцаў. Рэдкая дата вытрымлівае такое доўгае выпрабаванне часам на памяць і прызнанне грамадства: для значнай часткі сучасных савецкіх людзей Вялікая Айчынная — старонка гісторыі, што ляжыць за межамі іх жыцця. І разам з тым Дзень Перамогі 9 мая, Дзень вызвалення рэспублікі застаюцца для нашых людзей самымі вялікімі днямі, усенародным святам. У чым бачыць прычыны гэтага першы намеснік старшыні рэспубліканскага Савета ветэранаў вайны і працы Генадзь МІЛАВАНАЎ?

— Ведаеце, усё, што звязана з пытаннем жыцця і смерці, застаецца ў памяці пакаленняў на доўгія гады. Магчыма, перадаецца нават генетычна. А ў 41—45-м сітуацыя менавіта так і вызначалася: будзе існаваць на зямлі беларускі народ ці не. Мне здаецца, з часоў татара-мангольскага нашэсця не было такіх жорсткіх выпрабаванняў, якія выпалі ў Вялікую Айчынную. Пра Кулікоўскую бітву і яе герояў мы таксама, дарэчы, памятаем, хаця праляцела больш за паўтысячагоддзя. А тут і паўстагоддзя не прайшло. Да таго ж яшчэ жывыя старыя салдаты, удзельнікі вызвалення Радзімы. І грамадства аддае даніну павагі, пакуль не позна, менавіта жывым, бо пройдзе няшмат часу — і застанецца толькі памяць пра іх.

— Клопат пра неўміручасць памяці таксама патрэбная і высакародная справа.

— Безумоўна, менавіта таму зараз праходзіць вельмі важная акцыя — стварэнне Усесаюзнай кнігі «Памяць», куды будуць занесены імёны ўсіх салдат і камандзіраў, якія загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Мы ў Беларусі вырашылі выдаць такія кнігі ў кожным са 135 раёнаў рэспублікі. У іх будуць запісаны імёны ўсіх жыхароў раёна, што пайшлі на фронт, і ўсіх тых, хто вызваляў тую мясцовасць ад фашыстаў — у дзеючай арміі ці ў партызанскім атрадзе. Выпускам гэтага унікальнага выдання займаецца вельмі кампетэнтная ўстанова — выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя». Першыя тамы ўжо ўбачылі свет.

— Тое, пра што вы расказалі, — адзін з аспектаў сённяшняй дзейнасці ветэранаў. Якія яшчэ задачы ставіць перад сабой ваш Савет!

— Наша арганізацыя аб'ядноўвае ветэранаў вайны і працы Беларусі — усяго 2 мільёны чалавек. З іх 285 тысяч — ветэраны вайны, сярод іх 65 тысяч інвалідаў. Стан апошніх ды яшчэ тых старых людзей, якія ўжо не працуюць, а пенсію маюць маленькую, хвалюе нас асабліва. Сёння ў Беларусі 426 тысяч пенсіянераў атрымліваюць у месяц менш, чым па 50 рублёў. Вельмі многа такіх сярод вяскоўцаў. А калі яны адзінокія, няма каму дапамагчы? Што тады? І гэта ва ўмовах значнага росту цэн, падаражання жыцця.

— Але ж і вы не ў стане дабавіць ім грошай.

— Мы ў стане і павінны званіць ва ўсе званы пра іх беды, стукацца ва ўсе дзверы, за якімі пытанне можа быць вырашана. Дарэчы, ужо сёння многія калгасы, некаторыя прамысловыя прадпрыемствы павярнуліся тварам да клопатаў і бед старых людзей, ветэранаў вайны і працы. Яны аказваюць ім канкрэтную дапамогу, у прыватнасці, з прыбытку робяць даплаты да маленькіх пенсій. Але не ўсюды гэтыя праблемы вырашаюцца так проста. Нядаўна, напрыклад, прыходзіў да мяне ў Савет ветэран вайны. Яму 69 гадоў. Жыве адзін: жонка і сын памерлі. Пенсія — 62 рублі. Прынёс разліковую кніжку за кватэру, электраэнергію, камунальныя паслугі, рэцэпты на неабходныя яму лякарствы. Разам усё падлічылі. І выйшла: у дзень на харчаванне застаецца 79 капеек! Хіба ж на гэта можна пражыць?! Таму і маліў ветэран, каб дапамаглі ўладкавацца на работу. Сам не здолеў гэтага зрабіць. Зараз усе прадпрыемствы пераходзяць на самафінансаванне, і там лічаць кожны рубель, вось і адмахваюцца ад старых. Добра, гэтага чалавека таксама ўладкавалі, але колькі ж яшчэ чакаюць дапамогі, і пры тым самай рознай.

— Але ж ветэраны Вялікай Айчыннай маюць шэраг сацыяльна-бытавых ільгот.

— Так, ветэраны вайны па льготнай чарзе забяспечваюцца кватэрамі, ім робіцца 50-працэнтная скідка на лякарствы, яны бясплатна ездзяць у гарадскім і прыгарадным (для вяскоўцаў) транспарце і да т.п. Але мы ўсе столькі сёння маем у жыцці нявырашаных праблем, што гэта непазбежна адбіваецца і на становішчы ветэранаў.

— За пасляваенныя гады сталі традыцыйнымі сустрэчы былых франтавікоў, партызан з моладдзю. Наколькі плённая гэтая традыцыя цяпер!

— Яна захавалася і па сёння. Але разам з тым некалькі змянілася сама сутнасць з'явы. Калі раней моладзь з цікавасцю слухала расказы пра франтавое жыццё, то цяпер ветэрана імкнуцца бачыць не проста расказчыкам, але субяседнікам, чалавекам з багатым жыццёвым вопытам, з якім можна абмеркаваць складаныя з'явы, праблемы, ды і паспрачацца. А ў такой ролі далёка не кожны здольны выступіць. Зараз з гэтым прыходзіцца вельмі сур'ёзна лічыцца.

Асаблівую ўвагу наш Савет рэкамендуе ўдзяляць рабоце з навучэнцамі прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў, кантынгент якіх даволі складаны ў выхаваўчым плане.

УСТАНОЎЧЫ З'ЕЗД

ШУКАЦЬ ШЛЯХ ДА ДЫЯЛОГА

Гэтая навіна выклікала ў рэспубліцы вялікую цікавасць і неаднолькавае стаўленне: адбыўся ўстаноўчы з'езд Беларускага народнага фронта «Адраджэнне», і адбыўся не на тэрыторыі Беларусі, а ў Літве. Наша газета не атрымала запрашэння на з'езд, таму і сваімі непасрэднымі ўражаннямі пра тое, як ён праходзіў, мы не можам падзяліцца. Маем магчымасць прапанаваць чытачам толькі паведамленне, распаўсюджанае Беларускім тэлеграфным агенцтвам.

Дыялог або канфрантацыя? Гэта пытанне аказалася ў цэнтры ўвагі ўстаноўчага з'езда Беларускага народнага фронта за перабудову («Адраджэнне»), які адбыўся 24—25 чэрвеня ў Вільнюсе. Два дні яго ўдзельнікі абменьваліся думкамі, выказвалі розныя пункты погляду. Большасць прамоўцаў гаварылі аб тым, што процістаянне шкодзіць агульнай справе. У рэспубліцы накапілася нямала экалагічных, палітычных, моўных і іншых праблем, і таму вельмі важна адкінуць амбіцыі, думаць аб будучыні Беларусі, аб яе народзе.

На жаль, заклікаючы да кансалідацыі, узаемнай цярпімасці, павагі да думкі апанентаў, некаторыя ўдзельнікі з'езда самі іх не паказалі. І, што асабліва засмучае, такі тон спрабаваў задаць у справаздачным дакладзе аргкамітэта па стварэнню БНФ яго старшыня Зянон Пазняк. У ім, на жаль, выразна прасочваліся матывы ўчарашняга дня — дзялення грамадства па «лагерах»: «бюракратычная адміністрацыйная сістэма» і ў процівагу ёй увесь астатні народ. Беспадстаўнасць такога сцвярджэння была настолькі відавочнай, што нават старшыня маладзёжнага аб'яднання «Талака» Сяргей Вітушка вымушаны быў узяць слова і напомніць З. Пазняку: «Мы не маем права гаварыць ад імя ўсяго народа Беларусі. БНФ — гэта толькі яго частка».

Адчувалася, што з'езд рыхтаваўся ў спешцы. Інакш чым растлумачыць, што адзін з важнейшых праектаў — аб беларускай мове — так і не быў прыняты. На з'ездзе многа гаварылася аб самасвядомасці беларускай нацыі, аб тым, што яе станаўленне і развіццё пачынаецца з роднай культуры, роднай мовы. І ў то… час гэты дакумент не быў прадстаўлены на абмеркаванне ў групы падтрымкі БНФ.

А вось праект правядзення выбараў у Вярхоўны і мясцовыя Саветы БССР дэлегаты і абмеркавалі, і прынялі. Міжволі напрошваецца пытанне, што ж на першым месцы для «Адраджэння»: палітычнае прызнанне, развіццё нацыянальнай самасвядомасці або барацьба за ўладу?

Такім чынам, устаноўчы з'езд завершаны. Цяпер вельмі многае будзе залежаць ад таго, як стане паводзіць сябе кіраўніцтва новай грамадскай арганізацыі. Хочацца спадзявацца, што яно будзе прытрымлівацца думкі, якая неаднаразова гучала на з'ездзе: не дапускаць канфрантацыі, бо гэта падрывае самі асновы перабудовы, перашкаджае вырашэнню важнейшых сацыяльна-эканамічных і культурных задач.

НА ЗДЫМКАХ: каля Палаца прафсаюзаў у Вільнюсе, дзе праходзіў з'езд БНФ «Адраджэнне»; дэлегаты і госці з'езда каля месца пакарання К. Каліноўскага.

АДКРЫЎСЯ Ў ГУДЗЕВІЧАХ

ЧАТЫРЫ МУЗЕІ АДНОЙ ВЁСКІ

Яшчэ адзін музей — на гэты раз народнай медыцыны — адкрыўся ў вёсцы Гудзевічы Мастоўскага раёна. У яго экспазіцыі — спрадвеку вядомыя лекавыя расліны і... камяні, рэцэпты прафесіянальных фітатэрапеўтаў і мясцовых лекараў, дапаможнікі, апаратура. У музейнай «зялёнай аптэцы» звыш 30 траў, якія ў пэўных камбінацыях, як сцвярджаюць знаўцы, лечаць 140 хвароб.

Гэта — чацвёрты па ліку музей пасля літаратурна-краязнаўчага, этнаграфічнага і льну, якія раней адкрыліся ў запаведнай частцы старажытнай вёскі. У іх фондах каля дзесяці тысяч экспанатаў. Пра гісторыю краю, жыццё і быт мясцовых сялян расказваюць сабраныя ў рубленай хаце пад саламянай страхой прадметы хатняга ўжытку, калаўроты, ткацкі станок, іншыя прылады працы, а таксама вырабы ганчароў, майстроў пляцення, вясковыя строі. Любоўна афармлены і музей ільну, дзе культура гэта прадстаўлена ў час цвіцення, у выглядзе залацістых галовак, валакна, вышытых ручнікоў, пакрывалаў, паясоў, адзення.

РЭСТАЎРАЦЫЯ

БОЙ СТАРАДАЎНІХ КУРАНТАЎ

Пасля доўгага перапынку загучалі куранты на званіцы Фарнага касцёла ў цэнтральнай частцы Гродна. Спецыялісты завода карданных валоў закончылі рэстаўрацыю іх унікальнага механізма, узрост якога — тры стагоддзі.

Каб вярнуць голас старадаўняму гадзінніку, механікі адшукалі архіўныя дакументы, у тым ліку і польскія, знайшлі аналагі многіх дэталей, што выйшлі са строю. На гэта пайшло паўтара года. Умельцы завода С. Дарашкевіч, В. Мельнік, І. Ясюкевіч, якім дапамагалі калегі з іншых прадпрыемстваў, адрэстаўрыравалі падшыпнікі, шасцерні, колы, рычагі, прывады. Вельмі дакладна адноўлена і вонкавае афармленне гадзінніка-велікана. Адзін толькі звон важыць 300 кілаграмаў, а маятнікавыя тросы дасягаюць даўжыні 15 метраў, як і ў XVII стагоддзі, калі гадзіннік пачаў адлік часу. Цыферблат мае накладныя рымскія лічбы, мінутную і гадзінную стрэлкі. Унесена толькі адно, але вельмі важнае змяненне: гадзіннік аснашчаны аўтаматычнымі свяцільнікамі, каб і ноччу было бачна, колькі гадзін.

Дзякуючы мастацтву рэстаўратараў, жыхары і госці старажытнага горада зноў атрымалі магчымасць чуць звон старадаўніх курантаў, якія ўстаноўлены на званіцы амаль 30-метровай вышыні.

СЛАВУТЫ ЗЯМЛЯК

ВЯРТАННЕ ПРАЗ СТАГОДДЗІ

Праз тры стагоддзі вярнуўся ў родны горад вядомы аршанец Спірыдон Собаль — прадаўжальнік справы праслаўленага Францыска Скарыны. Іменем аўтара першага беларускага «Буквара», выпушчанага яшчэ ў семнаццатым стагоддзі, названа вуліца старажытнага горада над Дняпром.

Ініцыятарамі такога рашэння, зацверджанага гарвыканкомам, сталі ўдзельнікі клуба аматараў кнігі «Куцяяне». Гэта адзін з першых практычных крокаў па рэалізацыі праграмы аднаўлення гістарычнага цэнтра Оршы, дзе ствараецца музейна-культурны і краязнаўчы комплекс.

МЯСЦОВЫЯ САВЕТЫ СЁННЯ

КАМУ ПАЛОЦЬ БУРАКІ

...У пустых калідорах Докшыцкага выканаўчага камітэта раённага Савета народных депутатаў панавала цішыня, адчувалася бязлюддзе і за зачыненымі дзвярамі. А быў жа не выхадны дзень, і гадзіннік паказваў толькі палову дванаццатай. У чым справа? Можа, у Докшыцкім раёне ўсе праблемы паспяхова вырашаны, і людзям ужо няма патрэбы хадзіць да мясцовых прадстаўнікоў Савецкай улады па дапамогу і падтрымку? Сітуацыя хутка высветлілася. Усё было намнога прасцей і больш празаічна. Амаль ці не ўсе супрацоўнікі апарату дружна, як і многа гадоў дагэтуль, адправіліся на палі блізкіх да горада гаспадарак палоць буракі. Дык што, ніякіх змен у жыцці нізавых звенняў Саветаў так і не адбываецца? Але, вырашыла адразу ж сама сабе, меркаваць па адных толькі бураках не варта.

Іосіф Падрэз, старшыня выканкома, тутэйшы. Ды і наогул большасць кадраў у мясцовых Саветах — свае, карэнныя жыхары. Гэта і натуральна: хто лепей зразумее цяжкасці ці нейкія праблемы тутэйшых жыхароў, як не чалавек, які сам іх добра зведаў і зведвае ва ўласным жыцці. Іосіф Іванавіч, цяпер чалавек сярэдняга веку, працаваць пачаў з дзяцінства. У маладосці быў механізатарам, адслужыў абавязковую вайсковую службу, камуністамі калгаса «Савецкая Беларусь» выбіраўся партыйным сакратаром, сем гадоў працаваў старшынёй калгаса «Чырвоны сцяг», гаспадаркі моцнай, упэўненай у сваіх сілах. Адукацыя ў І. Падрэза вышэйшая, сельскагаспадарчая. Па дыплому ён заатэхнік. Некалькі гадоў назад Іосіф Іванавіч, дэпутат раённага Савета, на сесіі райсавета быў абраны старшынёй выканкома тайным галасаваннем. Апошняе ён у размове нават падкрэсліў. І я лічу, мае тут рацыю. Бо тайнае галасаванне дэмакратызуе працэс выбараў, забяспечвае свабоднае волевыяўленне выбаршчыкаў. Іосіф Падрэз гэты нялёгкі экзамен на грамадскі аўтарытэт і давер'е людзей паспяхова вытрымаў. Але, мне здаецца, для старшыні Савета такі экзамен сапраўды бясконцы і працягваецца ўвесь час, пакуль ён займае гэту адказную пасаду.

— Іосіф Іванавіч, зараз шмат гавораць пра пільную неабходнасць перадачы рэальнай дзяржаўнай улады ад партыйных органаў савецкім выбарным органам. Упершыню асабліва востра пытанне было пастаўлена на XIX партыйнай канферэнцыі год назад. Дарэчы, паказальна, што пра гэта ва ўвесь голас загаварылі менавіта камуністы, тыя, хто і павінен «падзяліцца» ўладай. Як жа сёння складваюцца вашы ўласныя, старшынёўскія, узаемаадносіны з райкомам і наогул паміж мясцовым партыйным і савецкім кіраўніцтвам?

— Не буду гаварыць за ўсіх: не ведаю, можа, дзе страсці і кіпяць, але ў нас, у Докшыцкім раёне, заўсёды было ўзаемаразуменне і, скажам так, дзелавое супрацоўніцтва і партнёрства. Безумоўна, не трэба і спрачацца, роля нашага першага сакратара райкома партыі Мікалая Усціна вельмі вялікая. Лічу, ён і ёсць палітычны і грамадскі лідэр у раёне. Але не трэба блытаць аўтарытэт канкрэтнай асобы, энергічнага чалавека з прэстыжам пасады, калі яна аўтаматычна ўзносіць аднаго над астатнімі. Усцін сваю рэпутацыю і ўплыў атрымаў праз уласную працу, асабістую сумленнасць. І тым самым ён стварыў сапраўдны аўтарытэт і сваёй высокай пасадзе.

У мясцовага ж Савета ёсць сваё, традыцыйнае пакуль поле дзейнасці: сацыяльная сфера, культура, адукацыя, медыцына, добраўпарадкаванне, гандаль...

— А ў палітычным жыцці вы не берацё актыўны ўдзел?

— Адкажу пытаннем на пытанне. А хіба можна адарваць сацыяльныя праблемы ад самай вялікай палітыкі? Па-мойму, гэта паняцці непарыўныя.

— Добра. Ну, а калі справа тычыцца падбору і расстаноўкі кадраў кіраўнікоў, адказных спецыялістаў?

— Людзі, якім даводзіцца займацца савецкай работай, маюць у асноўным выбарныя пасады і вылучаюцца, і выбіраюцца народам. Хібы, недахопы ў гэтых працэсах, на жаль, могуць быць. Але сам прынцып выбарнасці непарушны. У цэлым жа, зыходзячы з канкрэтнай практыкі, кадрамі ў нас больш займаецца райком партыі. Робіць ён гэта ўмела, з карысцю для ўсіх. І я не разумею той скепсіс, які здараецца чуць ад некаторых людзей: маўляў, усюды партыйныя кіраўнікі «захапілі» ўладу. Калі работа супрацоўнікаў партыйнага камітэта задавальняе народ, у тым ліку і беспартыйных, то няхай яны і робяць яе. У нас, у Савеце, паверце, клопату і праблем таксама хапае.

— І чым жа сёння больш за ўсё заклапочаны старшыня Докшыцкага выканкома?

— І мяне, і маіх калег, і не толькі ў нашым раёне ў першую чаргу хвалюе недахоп тавараў, паўпустыя прылаўкі многіх магазінаў, асабліва прадуктовых.

— Ці ж хопіць вашых сіл нешта кардынальна змяніць? Як вядома, выйсце шукаюць на самых высокіх узроўнях, але, нягледзячы на ўсе захады, праблема ніяк не губляе вастрыні.

— І тым не менш пад ляжачы камень і вада не цячэ. Згодны, кардынальна вырашыць праблему, тую ж харчовую, мы адны не здолеем. Для гэтага патрэбны прынцыповыя змены ва ўсёй савецкай эканоміцы, сістэме кіравання і размеркавання, вялікі тэхнічны і тэхналагічны зрух. Але неяк аблягчыць становішча мы можам і павінны. Прывяду прыклады. Апошнім часам у нас то той, то іншы прадукт нейкім, бывае зусім незразумелым, чынам трапляе ў разрад дэфіцытных. І вось прыблізна год, паўтара назад кандытарскія прылаўкі магазінаў, дагэтуль літаральна заваленыя цукеркамі, пячэннем, іншымі ласункамі, умомант апусцелі. Што рабіць? Чакаць, пакуль у рэспубліканскім ці нават усесаюзным маштабе нехта паўплывае на становішча? Палічылі, што, хаця ў рэшце рэшт так яно і здарыцца, але доўга чакаць прыйдзецца. Сабраліся, параіліся і вырашылі пусціць уласную лінію па выпуску цукерак. Грошы на гэта выдаткаваў саўгас «Сітцы». Уся выпушчаная тут прадукцыя рэалізуецца ў нашым раёне. У «Сітцах» ёсць і цэх па вып[illegible]ску безалкагольных напіткаў, мясцовы [illegible]т на якія таксама поўнасцю задав[illegible]ены. Нарыхтавалі сёлета 150 тон выдатнага бярозавіку. Гатуем нядрэнныя гароднінныя кансервы. Апошнім часам пачаліся перабоі ў рэспубліцы з цвёрдымі сырамі. Прыйшлося зноў адкрыць уласны цэх, дзе вырабляем свой фірменны [illegible]ыр «Сэрвач» (так называецца возер[illegible] нашых мясцінах). Мера ў пэўнай ст[illegible]ні вымушаная, але на сёння эфектыўная. Пералік можна працягваць. Лішкі, дарэчы, прадаём суседзям, а ў іх купляем тое, чаго ў нас няма. Атрымліваецца своеасаблівы рэгіянальны гасразлік раённага маштабу.

— Мне здаецца, у такой вымушанасці ёсць і яшчэ адзін станоўчы момант: пад уціскам жыццёвых абставін развіваецца мясцовая вытворчая інфраструктура. Сёння мы ўжо бачым, што карміць, апранаць, абслугоўваць людзей паспяхова могуць і невялікія прадпрыемствы мясцовага падпарадкавання. Менавіта з іх дапамогай можна вырашыць праблемы штодзённага жыцця насельніцтва. Да гэтага заклікаваны і кааператывы. Як, дарэчы, паставіліся да кааператарскай дзейнасці жыхары раёна?

— Так, кааператыўны рух знаходзіцца пад кантролем мясцовых органаў Савецкай улады. Пакуль ён вялікага размаху ў нас не атрымаў. Хаця першыя ластаўкі ёсць. І важна, што докшыцкія кааператары заняты непасрэдна абслугоўваннем насельніцтва і выпускам патрэбных яму рэчаў. Кааператары рамантуюць кватэры, вырабляюць сталярную прадукцыю, помнікі. Зараз мы б хацелі стварыць кааператыў па апрацоўцы прысядзібных участкаў. Кліентаў знойдзецца ў яго нямала, хаця б тыя ж нямоглыя старыя.

— Але такія паслугі кааператараў будуць і каштаваць нятанна. Дзядам ды бабкам проста не па кішэні: якія маленькія пенсіі ў вяскоўцаў, добра вядома.

— Падумалі мы, безумоўна, і пра гэты бок праблемы. І вырашылі: калі справа ўсё-такі наладзіцца, для дапамогі пенсіянерам, адзінокім, хворым людзям будуць існаваць датацыі. Дарэчы, многія гаспадаркі ўжо робяць даплаты да мінімальных пенсій сваіх старых, каб і ў іх атрымліваліся тыя 70—80 рублёў, якія вызначаны ў нас сёння як пражытачны мінімум.

Між іншым прыходзілі і да нас у выканком кааператары-хадакі, як я іх называю. Прыезджыя, карацей. Прапаноўвалі: будзем карміць і паіць вас. Кажам ім, калі ласка. Бярыце зямлю, вырошчвайце сельгаспрадукцыю, гатуйце з яе свае стравы, а мы будзем купляць. Не, такі падыход іх не задаволіў. Яны, бачыце, набудуць у калгасе таннае мяса, іншыя прадукты харчавання, з якіх прапануюць стравы па кааператыўных цэнах, у некалькі разоў вышэйшых за дзяржаўныя. А гэта ўжо не задаволіла нас. Так і разышліся. Справы трэба рабіць на ўзаемавыгаднай аснове. А нажывацца на сялянах аматарам аблапошыць іншых і ўхапіць сабе паболей не дадзім.

— Іосіф Іванавіч, і ўсё ж ці ёсць рэальныя, якасныя змены ў рабоце Докшыцкага Савета народных дэпутатаў?

— Вельмі хацелася б сказаць: змены вялікія. Але, на жаль, пакуль так адказаць на гэтае пытанне не магу. Безумоўна, перамены не абыходзяць бокам і нас. Як і ўсюды ў краіне, ідзе працэс дэмакратызацыі жыцця, усё новыя пазіцыі заваёўвае публічнасць. Але што тычыцца непасрэдна нашай работы, органаў Савецкай улады, то тут пакуль не адбылося вельмі важнага зруху: мы, як і раней, практычна не маем ніякай уласнай матэрыяльнай базы. А рэальная ўлада без яе немагчымая. Наш бюджэт па-ранейшаму вельмі небагаты. І каб не дапамога гаспадарак, якія бяруць на сябе фінансаванне будаўніцтва дарог, сацыяльнай сферы на сваіх тэрыторыях, то было б і зусім цяжка. А зараз трэба дадаць яшчэ і складанасці з фондавымі, лімітуемымі матэрыяламі ў будаўніцтве, з розным абсталяваннем. Бывае так, што і грошы знойдуцца, ды купіць патрэбнае няма дзе. Нават пад абавязковы Дзяржаўны заказ (які, дарэчы, пакуль у сельскай гаспадарцы вельмі вялікі) не выдзяляюцца неабходныя матэрыялы.

Выйсце з фінансавых цяжкасцей толькі ў тым, каб даць эканамічную самастойнасць Савету, каб ён меў права на пэўную і не мізэрную частку прыбытку, атрыманага раёнам, каб мог распараджацца ўласнымі рэсурсамі і ў першую чаргу зямлёй. Магчы[illegible] становішча неяк прасветліцца з пе[illegible]дам на рэспубліканскі рэгіянальны [illegible]спадарчы разлік. Хочацца спадзявацца на гэта.

— Менавіта пра гэта ішлі бурныя дэбаты і на З'ездзе народных дэпутатаў СССР. Як вы ацэньваеце яго ход? Ці сачылі вы за трансляцыямі з Крамля?

— Цікавасць выкл[illegible] ён вялікую. І тое, што ішла прам[illegible]рансляцыя, таксама яшчэ адна, прытым значная перамога дэмакратызацыі жыцця. Але сачыць даводзілася толькі па газетах. Радыё? Ну, дзе там у полі будзеш тое радыё слухаць? Нашы работнікі таксама зараз болей у полі ці сярод сялян на фермах, мехдвары. Сялянская праца не дазваляла адлучацца нават і дзеля такой важнай і цікавай падзеі, як З'езд.

Што ж тычыцца маёй уласнай ацэнкі, то хацелася б мець больш канкрэтных рашэнняў канкрэтных праблем, такіх вынікаў, якія станоўча адбіліся б на нашым жыцці, у нашай рабоце.

— Іосіф Іванавіч, ці не шкадуеце вы, што пакінулі старшынёўства ў калгасе і перайшлі працаваць у Савет? Пэўна, нешта змянілася і ў вашым матэрыяльным становішчы?

— Шкадаваць ні пра што не шкадую. Мая цяперашняя работа цікавая, патрэбная людзям, вельмі адказная. Што тычыцца заработку, то, лічу, ён дастатковы, хаця ў параўнанні з ранейшым намнога меншы. А вось зарплаты многіх нашых выканкомаўскіх супрацоўнікаў, работнікаў сельскіх Саветаў вельмі маленькія. Гэта несправядліва. А разам з тым на пасадзе, скажам, сакратара сельсавета патрэбны чалавек адукаваны, энергічны, кампетэнтны. Але ж, калі там стаўка 150 рублёў і ніякіх ільгот, што існуюць для іншых калгаснікаў, то, самі разумееце, падбор добрых кадраў вельмі ўскладняецца. Ды і на аўтарытэт Савета такое становішча таксама не можа станоўча паўплываць.

Іосіф Іванавіч уздыхае, і адчуваецца, што праблема сапраўды балючая. Але тое, што чалавек ён энергічны, дзелавы і доўгія ўздыхі не па ім, таксама бачна. Што ж, час зараз такі. Пераможцам можа стаць толькі той, хто настойліва шукае шляхі да перамогі. Ну, а як усё-такі з буракамі? Не ўсё тут залежыць толькі ад мясцовага Савета. Спачатку, мабыць, змены павінны адбыцца ў іншых асноўных структурах. Калі ж і па сёння ўсё яшчэ абставіны не змяніліся, работнікі Савета, як, дарэчы, і райкома партыі, адклаўшы іншыя справы, выходзяць у поле. Бо аснова жыцця — там.

Гутарку вяла
Галіна УЛІЦЁНАК.

ПРАЧЫТАЎШЫ Ў ВАШАЙ ГАЗЕЦЕ...

«Голас Радзімы»—газета сталая!

Гэта добры знак, што пачалі з'яўляцца на вашых старонках матэрыялы, якія заахвочваюць чытача адазвацца. Напрыклад, «Усвядомлена ці сілай?»—пра беларусізацыю рэспублікі. Там пішацца: «Без ведання дзвюх моў—рускай і беларускай—чалавек не можа быць на партыйнай, камсамольскай, выкладчыцкай і іншых пасадах». А чаму не зрабіць так, як у Балгарыі, дзе пэўныя катэгорыі служачых за веданне дадатковай мовы атрымліваюць надбаўку да зарплаты? Нават за эсперанта—10 працэнтаў. Чаму толькі **ўсвядомлена ці сілай,** калі ёсць і трэці шлях—**зацікаўлена?** Хай будзе за беларускую мову ў горадзе нават 15 працэнтаў, бо яна цяпер «дадатковая», хай гэта надбаўка з часам, калі мова стане дастаткова пашыранай, будзе мяняцца—але праграму скрануць з месца без гэтага будзе цяжка. Вядома, залежна ад пасады трэба даплачваць і за іншыя мовы—польскую, англійскую, нямецкую—кожную.

ВЕДАННЕ МОВЫ— ПАВАГА ДА НАРОДА

Праўда і тое, што ў рэспубліцы пакуль што няма патрэбных умоў для авалодання беларускай мовай. Вось вы пішаце: «справаводства». Дык для гэтага трэба выдаць хаця б даведнік-хрэстаматыю розных справавых папер, як у даўнія часы выдаваліся зборы «прыкладных» лістоў, як пісаць да розных асоб у розных справах, нават узоры любоўных зваротаў да паненак. Бо мова вывучаецца не па слоўніках, а па фразах. Не хапае і слоўнікаў. Ці нельга выдаць зручны аднатамовы тлумачальны слоўнік беларускай мовы, слоўнікі паронімаў і амонімаў, прызначаныя для пераходу ад рускай мовы на беларускую. Практычны руска-беларускі слоўнік для асваення беларускай сінанімікі, практычнай граматыкі для пазнання розніцы між рускай і беларускай мовамі, даведнік розных родаў рускіх і беларускіх назоўнікаў, нават слоўнік беларускіх імёнаў, а таксама і назваў беларускіх мястэчкаў і вёсак, бо шмат якія былі спаланізаваныя і зрусіфікаваныя. Нават Талін па-руску перапраўлены—ці нічога нельга паправіць на роднай мове? Такія вось меркаванні ў мяне, якому пашанцавала вывучыць беларускую мову, пачынаючы ад застойнага 1982 года. Трэба стварыць умовы і базу з перспектывай, каб не было цяжкасцей з набываннем розных даведнікаў і слоўнікаў, нават хрэстаматый для пачынаючых. нават мастацкіх твораў з моўнымі каментарыямі, каб чытач мог абысціся без слоўніка, а таксама звярнуць увагу на асаблівасці беларускага стылю. У такіх творах трэба нават пазначаць націск у словах, у якіх гараджанін можа зрабіць памылку. Трэба выдаваць пласцінкі з казкамі, літаратурнымі і драматычнымі тэкстамі, бо ў асяроддзі будучых беларусаў не хапае прыкладаў жывой гаворкі. Крыўдна, калі вы цытуеце Б. Сачанку, а разам з ім—чуткі пра тое, што ў Прыбалтыцы пастаўлена ўмова: не вывучыш мову за два гады—выязджай з рэспублікі! Гэта не так. Выганяць з рэспублікі ніхто не збіраецца, можа толькі звольняць з некаторых пасад. Бо чалавек, які выступае ад імя дзяржавы, павінен валодаць дзяржаўнай мовай, а які абслугоўвае насельніцтва—таксама. Вось мне, як працаўніку Віленскага раёна, трэба ведаць не толькі літоўскую і рускую мовы, але польскую і беларускую. Веданне мовы—гэта павага да народа. Мяркую, што ў суседнім Астравецкім раёне, акрамя беларускай і рускай моў, на некаторых пасадах патрэбныя польская і літоўская мовы, а на Палессі—украінская.

Валдас БАНАЙЦІС,
урач, аматар беларускага слова і кніганоша.

Новая Вільня.

Не, бабулька не плакала, успамінаючы дзень 6 ліпеня 1941 года. Слёз не было. Выплакала. Таму што ніколі не забывала тую трагедыю. Яна гаварыла спакойна і скупа, быццам пра гэта ведала па чутках.

...Дзень выдаўся сонечны, як па заказу. У разгары быў сенакос. Мужыкі працавалі ў лугах. Жанчыны завіхаліся па гаспадарцы. Карнікі ўварваліся ў вёску нечакана, пачалі выганяць жыхароў на вуліцу. Афіцэр загадаў выйсці ўсім Іванам... Голас Ганны змоўк не адразу. Ён заціх. Ці мне здалося, што апусцілася цішыня, калі ўбачыў яе вочы. О, гэтыя непаўторныя ўдовіны вочы без слёз. Яны калісьці бачылі перад сабою, калісьці кахалі, шкадавалі, лашчылі... А можа гэта гаварыла сама вайна! Тая, праклятая, у якую Ганне было ўсяго за дваццаць. Вайна, якая напярэдадні народнага свята Івана Купалы абрушылася на вёску Альхоўцы Ляхавіцкага раёна, што на Брэстчыне, такой вось бядою...

...Наперад выйшлі сем Іванаў. Афіцэру здалося гэтага мала, і ён пачаў выводзіць з натоўпу маладых хлопцаў. Дзесяцярых пагналі за вёску...
У той дзень Ганна Паліпчык асірацела больш за ўсіх: забілі двух яе Іванаў—мужа і брата. З двума малымі на руках ды дзвюма стратамі ў сэрцы стала яна адмяраць горкую сваю ўдовіну сцежку ад таго дня—6 ліпеня 1941 года.

НА ЗДЫМКУ: Ганна ПІЛІПЧЫК—апошні сведка трагедыі.

Фота і тэкст А. ВІКТАРАВА.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

ГАВАРЫЦЕ БОЛЬШ Аь ПЕРАБУДОВЕ

Дарагія сябры!

Перш за ўсё хачу павіншаваць вас і ўвесь беларускі народ з вялікім святам—45-й гадавінай вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Дазвольце пажадаць усім таварышам, якія ўдзельнічаюць у высакароднай рабоце па выпуску газеты і «Бібліятэчкі «Голасу Радзімы» ў Мінску, усяго самага найлепшага, творчых поспехаў. Прыношу вялікую падзяку ад імя тысяч беларусаў у розных краінах, якія атрымліваюць «Голас Радзімы», за вашу работу па ўмацаванню культурных сувязей суайчыннікаў з Радзімай. А нашай Радзіме хачу пажадаць міру, шчасця і поспехаў у перабудове. Мы ўсе, замежныя суайчыннікі, упэўнены, што дружба, узаемаразуменне, новае мысленне і супрацоўніцтва паміж народамі нашай планеты будуць расці і мацнець. Верым, што міралюбівыя сілы назаўсёды пазбавяць нас ад небяспекі ядзернага знішчэння.

Хачу падзяліцца з вамі сваім меркаваннем аб вашай газеце і выказаць некаторыя думкі, якія з'явіліся пасля чытання асобных артыкулаў. Газета заўсёды выклікала ў мяне вялікую цікавасць, таму што расказвала пра падзеі ў Беларусі, ва ўсёй Савецкай краіне, аб якіх тут, у далёкай Аўстраліі, больш нідзе прачытаць было немагчыма. Мне, як чалавеку, які цікавіцца гісторыяй і культурай, важна было вывучаць вашы матэрыялы па гэтай тэматыцы. З іх я даведаўся імёны многіх гістарычных фігур і культурных дзеячаў Беларусі, аб якіх раней не меў уяўлення. Гэта значна расшырае кругагляд, прымушае па-іншаму ўспрымаць гісторыю і культурную спадчыну беларускага народа, яшчэ раз пацвярджае, што нам ёсць чым ганарыцца і ёсць што паказаць іншым. Гэтыя тэмы не застаюцца без увагі і цяпер.

Але сёння, калі ў Савецкім Саюзе адбываюцца такія вялікія, сапраўды рэвалюцыйныя змяненні, асноўную ўвагу ў газеце прыцягваюць артыкулы аб нядаўняй гісторыі нашай Радзімы і аб тых падзеях, якія адбываюцца сёння. Яны развіваюцца так ім а, што нават цяжка за ўсім усачыць. жаль, многія падзеі нядаўняй гісторыі старанна скрываліся ад савецкага народа. Мы, хто жыве за мяжой, напэўна ведалі пра іх крыху больш, таму што буржуазная прапаганда скарыстоўвала асобныя факты для дыскрэдытацыі нашай Радзімы і ідэі сацыялізму ў цэлым. Такое замоўчванне наносіла вялікую шкоду міжнароднаму прэстыжу Савецкага Саюза, ды і самому савецкаму народу.

Я вельмі рады, што новае кіраўніцтва краіны, якое ўзначальвае Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў, пачало перабудову, адкрыла шляхі дэмакратызацыі і публічнасці. Патрэбна вялікая смеласць, каб адкрыта загаварыць пра ўсе памылкі і недахопы, якія мелі месца, і пачаць барацьбу супраць бюракратычнай сістэмы. Мы бачым, што такая палітыка ўскалыхнула народ, разбудзіла сілы, якія драмалі ў ім. Крыўдна, вядома, што наша Радзіма пры такой тэрыторыі і прыродных багаццях вымушана многае закупляць за мяжой, што не хапае сучасных машын, энергіі, прадуктаў харчавання, спажывецкіх тавараў, ёсць цяжкасці з жыллём. Але я ўпэўнены, што палітыка перабудовы вырашыць усе гэтыя праблемы, таму што магчымасці ёсць, а здольнасці і патэнцыял народа невычэрпныя. Трэба толькі накіраваць іх у правільным напрамку і рашуча пазбавіцца ад усіх бюракратаў, якія сталі тормазам прагрэсу. Перабудова—гэта цэлы этап, цэлая гістарычная паласа ў развіцці савецкага грамадства. Таму яна прыцягвае да сябе ўвагу людзей ва ўсім свеце. І, вядома ж, нам, замежным суайчыннікам, хочацца падрабязна ведаць пра ўсё, што вы робіце і чым жывяце цяпер.

Юрый РАСАДЗІНСКІ.

Аўстралія.

ВІНШУЮ СА СВЯТАМ

Прабачце, што доўга не пісала вам. Было многа клопатаў са здароўем. Тут гэта вялікая праблема: вельмі дорага каштуе медыцынская дапамога.

Ну а цяпер проста не магу не напісаць вам і не павіншаваць з такім радасным для маёй роднай Беларусі святам—45-годдзем вызвалення ад фашысцкіх захопнікаў. Колькі гора прынесла нам вайна! Мяне яна разлучыла з Радзімай, мільёны людзей пазбавіла родных і блізкіх. Таму мне так радасна, штс наш народ, нашы дзеці і ўнукі ўжо столькі гадоў жывуць без вайны. Я ўсёй душой падтрымліваю знешнюю палітыку нашай Радзімы, накіраваную на ўмацаванне міру на планеце, тыя мірныя ініцыятывы і прапановы, што пастаянна вылучае ў апошнія гады Савецкі Саюз. Такія дзеянні прымушаюць і людзей у іншых краінах актыўней змагацца за мір.

Леанарда МАЛЕЕВА.

Італія.

ГІСТОРЫЯ БЕЗ ІДЭАЛІЗАЦЫІ

ЯШЧЭ АДНА АЛЬТЭРНАТЫВА

(Працяг. Пачатак у № 26).

Паражэнне белагвардзейцаў у 1919 годзе разглядалася як правал планаў аднаўлення «вялікай Расіі». Польскія палітыкі лічылі, што ў новых умовах яны могуць больш рашуча (хаця і аглядаючыся на Антанту) вызначаць пазіцыю адносна ўсходніх межаў дзяржавы.

Прыхільнікі інкарпарацыі, прамалінейна выказваючы настроі найбольш кансерватыўных палітычных колаў, далучэнне чужых зямель абгрунтоўвалі «гістарычнымі правамі» Польшчы на ўсходнія ўскраіны, што некалі ўваходзілі ў склад Рэчы Паспалітай і былі адабраны ў яе ў XVIII стагоддзі. Рэч Паспалітая ў межах 1772 года ўключала Беларусь, Літву, правабярэжную Украіну, частку Латвіі. Таму, выйшаўшы да Бярэзіны, польская армія, маўляў, ужо часткова выправіла гістарычную несправядлівасць. Польскі салдат у нейкай ступені ўжо вызначыў усходнія межы Польшчы, і іх трэба па магчымасці аднесці далей на ўсход.

Абгрунтоўваючы сваю канцэпцыю, прыхільнікі інкарпарацыі прытрымліваліся таго, што Савецкая ўлада — з'ява часовая і Польшчы так ці інакш давядзецца мець справу з адроджанай старой Расіяй. Яны ганарыліся тым, што Польшча выконвае «цывілізатарскую місію», аба ючы сябе і Еўропу ад «н. сця бальшавікоў». І ўзнагародай за гэта павінна быць прызнанне Антантай «усходніх прэтэнзій», прадастаўленне Польшчы поўнай свабоды «ў вырашэнні лёсаў набытых земляў». Суб'ектамі адносін г ы выступаць непасрэдна . ьшча і Расія, якія вырашаюць тэрытарыяльныя пытанні сілай ці пры дапамозе дыпламатыі. Ігнаруючы рэальныя факты, прыхільнікі інкарпарацыі адмаўлялі наяўнасць у беларусаў і ўкраінцаў «дзяржаўна-ствараральных здольнасцей», прыпісвалі народам Беларусі і Украіны «абыякавасць да палітыкі». Складаліся і рэцэпты выказвання насельніцтвам «грамадскай думкі» аб далучэнні адпаведных тэрыторый да Польшчы.

К канцу 1919 года вызначылася новая сітуацыя ў Савецкай краіне і на міжнароднай арэне. Нягледзячы на намаганні Антанты, сакрушальнае паражэнне пацярпелі белагвардзейскія арміі. У Еўропе рос рэвалюцыйны рух, узмацніліся сімпатыі да рабоча-сялянскай дзяржавы, мацнеў рух супраць умяшання ў справы Расіі.

Польшча стаяла перад выбарам: далейшая вайна ці наладжванне мірных адносін са сваім усходнім суседам. У буржуазных колах панавала думка, што ўлада бальшавікоў — гэта гістарычная анамалія, нейкая выпадковасць, таму яе падзенне непазбежна, калі не ад удараў знешніх сіл, то ў выніку ўнутранага развалу. Безумоўна, польскія генералы і палітыкі ведалі аб цяжкасцях Савецкай улады — глыбокай разрусе і заняпадзе прадукцыйных сіл, недахопе харчавання, прадметаў першай неабходнасці, ваганнях сялян, эпідэміях, цяжкасцях у забеспячэнні Чырвонай Арміі ўсім неабходным. Польшча, якую падтрымлівалі знешнія сілы, асабліва Францыя, не без рызыкі рашылася прадаўжаць вайну. Сама гісторыя нібыта давала магчымасць пакласці канец яе векавой спрэчцы з Расіяй. З гэтай канцэпцыяй звязвалася і магчымае расчляненне Расіі на дробныя дзяржавы. А калі ўсё ж бальшавікі ўстаяць, Польшча стане заслонай на шляху сацыялістычнай рэвалюцыі ў Заходнюю Еўропу.

Якія дзяржаўна-прававыя формы павінны былі атрымаць пакораныя землі? Левыя ў сейме — ППС і ПСЛ (Польске стронніцтво людове «Вызволене»), па-ранейшаму прытрымліваліся ідэі федэрацыі на чале з Польшчай. Ваяваць супраць Савецкай Расіі павінны Беларусь і Украіна, абапіраючыся на палітычную падтрымку і матэрыяльную, ваенную дапамогу Польшчы. Нацыянальныя дэмакраты (эндэкі — партыя буржуазіі і памешчыкаў) прапаноўвалі падзяліць спрэчныя тэрыторыі па ўзгадненні з Расіяй. Федэралізм адхіляўся на той падставе, што гэты метад стварэння «вялікай Польшчы» не сустрэне сур'ёзнай падтрымкі ў Беларусі і на Украіне, дзе, як адзначалася вышэй, нібыта «не было глыбокіх дзяржаўна-ствараральных інстынктаў». Праслаўтыя «інстынкты» трактаваліся, зразумела, у духу традыцыйных буржуазных паняццяў нацыянальнага пытання. Палітыцы буржуазных і дробнабуржуазных партый у пытаннях вайны процістаяла пазіцыя польскіх камуністаў. Прытрымліваючыся прынцыпу пралетарскага інтэрнацыяналізму, яны выступалі за мір, за саюз Польшчы і Савецкай Расіі. КРПП выкрывала польскі ўрад, які развязаў вайну супраць савецкіх рэспублік.

Для разумення крыніц і механізма фарміравання «ўсходняй палітыкі» Польшчы будзе вельмі карысным звярнуцца да ўстановак так званай «Стражы крэсовай», арганізацыі, якая аб'ядноўвала памешчыкаў, арандатараў, шляхту і іншыя блізкія ім па духу элементы «польскай людснасці» ў Беларусі. Пазіцыя «Стражы крэсовай» можа быць і не заслугоўвала б разгляду, калі б яна не была такой блізкай да афіцыйнай палітыкі польскага ўрада. Аналітыкі са «Стражы крэсовай» зыходзілі з таго, што няма беларускай нацыі і непраўдападобна, каб «беларускі рух мог стварыць сваю адасобленую беларускую нацыю з уласнай культурай, якая б імкнулася да дзяржаўнага адасаблення». Гэтаму перашкаджаюць «рысы і ўласцівасці самога беларускага народа, а таксама геаграфічныя і геалагічныя ўмовы...» І чым далей на захад, тым больш беларус становіцца падобным на паляка, і чым далей на ўсход, тым ён бліжэйшы да карэннага рускага. Рысы беларусаў з'яўляюцца, маўляў, пераходнымі паміж рускай і польскай нацыямі.

Стратэгаў «Стражы крэсовай» не магло не займаць пытанне аб дзяржаўна-прававых формах, якія павінны былі ўзаконіць далучэнне да Польшчы тэрыторый, захопленых у выніку вайны. Меркавалася два варыянты ўключэння ў склад Польскай дзяржавы беларускіх зямель: а) да Бярэзіны і Заходняй Дзвіны; б) да межаў 1772 года. Гродзеншчына, Віленшчына, а таксама Міншчына павінны быць непасрэдна інкарпараваны ў склад Польшчы. Дапускалася пры гэтым магчымасць усталявання «мясцовай аўтаноміі» для Міншчыны. Палітычнай маскіроўкай уключэння Гродзеншчыны, Віленшчыны і Міншчыны ў склад Польшчы магла быць «воля насельніцтва», выказаная выбранымі «на дэмакратычных асновах» прадстаўнікамі.

Вадзім КРУТАЛЕВІЧ.

(Працяг будзе).

Выступление Генерального секретаря ЦК КПСС, Председателя Верховного Совета СССР М. С. ГОРБАЧЕВА по Центральному телевидению

1-го июля в самой популярной передаче Центрального телевидения «Время» выступил Генеральный секретарь ЦК КПСС, Председатель Верховного Совета СССР М. С. Горбачев.

Дорогие товарищи!

На сегодняшней встрече я хотел бы поговорить с вами по вопросу о межнациональных отношениях, по вопросу, который, как я думаю, и в этом я уверен, волнует сегодня каждого советского человека.

От правильного решения его в значительной мере зависят спокойствие и благополучие людей, судьба перестройки, если хотите, — судьба и целостность нашего государства.

Всех нас, действительно, не может не беспокоить, что на протяжении последнего времени то там, то здесь возникают нетерпимость, трения, а то и конфликты на межнациональной основе, конфликты, которые выбивают людей из нормальной жизненной колеи, а в ряде случаев обернулись человеческими трагедиями.

Разве можно оставаться равнодушными и безучастными к судьбе появившихся у нас беженцев, к невзгодам людей, вынужденных покинуть свои очаги, бросить имущество, работу.

Среди беженцев — старики, женщины, дети, судьба которых надломлена на всю жизнь. Они несут не только физические лишения. Куда тяжелее потрясения нравственные, способные наложить отпечаток на образ мыслей, поведение и характер людей.

Насилие, которое становится неизбежным следствием вражды между народами, всегда плодило зло и безнравственность.

Я уже не говорю о том, что все это пагубно сказывается на экономике регионов и всей страны, влечет за собой серьезные материальные потери.

Когда в прошлом году обострилась ситуация в Нагорном Карабахе и остановились предприятия в Степанакерте — кстати, небольшом по нашим масштабам городе, — это сказалось на ритме работы сотен предприятий, отразилось на бюджете многих семей, трудящихся, нанесло им ущерб.

Мы говорим об отдельных очагах межнациональных столкновений. Но если не осознать всю огромную опасность таких явлений, если они будут распространяться, то нас могут ожидать худшие времена.

Люди всех национальностей должны знать эту ситуацию. Осознать ее. Безответственные лозунги, политическое подстрекательство, ставка на искусственное противопоставление и столкновение интересов, на вытеснение одних наций другими, призывы и действия подобного рода могут привести к всеобщей беде.

Нынешнее поколение и потомки наши проклянут и тех, кто толкнул на этот путь, и тех, кто вовремя не предостерег, не остановил от безумия.

Как Председатель Верховного Совета СССР считаю своим долгом предупредить о нарастающей опасности обострения межнациональных отношений и связанных с ним последствий для общества, для каждой семьи, для каждого человека.

Каждый должен подчиняться законам страны, в которой он живет. Только это может гарантировать права гражданина независимо от его национальности. И эти права государство будет отстаивать всеми имеющимися в его распоряжении средствами.

Никто не должен мириться с националистическими проявлениями в любой форме — будь то местный национализм или шовинизм. Они унизительны для любой нации, оскорбительны и непристойны с точки зрения человеческого достоинства.

Нельзя мириться с теми, кто хотел бы использовать трения, возникшие в межнациональных отношениях, в спекулятивных, а то и преступных целях. И если где действительно необходима нетерпимость, то прежде всего в отношениях тех, кто сознательно разжигает межнациональную рознь.

Я уже говорил и хочу повторить — это игра с огнем. Тот, кто встал на этот путь, берет на себя тяжелей[illegible] ответственность перед с[illegible]твенным народом и обществом в целом.

Мы обязаны остановить такое развитие ситуации. И не должны колебаться, принимая в соответствии с требованиями законов и жизненными интересами людей [illegible]е решительные меры про[illegible] тех, кто провоцирует межнациональные столкновения, зовет к перекройке границ, к изгнанию национальных меньшинств.

Попустительства здесь быть не может ни тем, кто встал на преступный путь, ни тем, кто способствует этому.

Но говоря о необходимости безотлагательных действий, нельзя сводить всю работу лишь к мерам чрезвычайным, к тушению пожаров. Нам нужно, товарищи, во всем глубоко разобраться и провести в жизнь комплекс мер по оздоровлению межнациональных отношений, устранить причины, которые лежат в основе возникших осложнений.

Глядя правде в глаза, надо признать, что наряду с огромными достижениями в развитии всех наших народов накопилось немало проблем, требующих и пристального внимания, и неотложных действий.

Причины возникших трудностей неоднозначны.

Вряд ли кто сможет отрицать те огромные перемены, которые произошли в экономике и культуре всех народов нашей страны. Но они породили и свои проблемы, длительное время не замечавшиеся, загнявшиеся вглубь.

В тугой узел противоречий переплелись проблемы национальные и проблемы, вызванные застоем в экономике, невниманием к социальным нуждам людей.

Некогда бытовавшая установка на слияние всех наций привела на практике к тому, что объективная тенденция, и в общем-то здоровая тенденция, к сближению и интернационализации была противопоставлена росту национального самосознания.

Сегодня мы пожинаем и плоды беззакония, которое допускалось в предшествующие десятилетия, — выселение целых народов со своих земель, забвение национальных интересов малочисленных наций. Все это имело место, и оно не могло пройти бесследно.

И как результат подобных перегибов — безразличие к национальным интересам, нерешенность многих социально-экономических проблем республик, автономий, деформации в развитии языка и культуры народов страны, обострение демографической ситуации и много других негативных последствий, что создало в конечном счете напряженность в межнациональных отношениях.

Перед нами всеми стоит очень непростая задача — ввести эти отношения в нормальное, здоровое русло. Это жизненно необходимо.

И нам нужно сделать правильный выбор, ясно определиться, на каких подходах будут решаться эти вопросы.

В чем видится ключ к решению накопившихся проблем?

Первое. Надо руководствоваться основополагающим социалистическим критерием, о котором уже говорилось на XIX партийной конференции, — каждый человек, к какой бы нации он ни относился, должен чувствовать себя в любой части страны равноправным гражданином, иметь возможность пользоваться всеми правами, гарантированными Конституцией СССР.

Равенство наций и народов неразрывно связано с равенством людей, независимо от их национальности. Это — высший принцип гуманизма человеческой цивилизации.

Там же, где нет понимания этого принципа, уже происходят и могут возникнуть новые драматические события. Пока конфликты коснулись тех районов, где люди некоторых национальностей составляют меньшинство и небольшие сообщества.

А если межнациональная рознь будет распространяться, охватывать регионы, где наряду с людьми коренной национальности проживают миллионы людей других национальностей?

Не ясно ли, сколь трагичны могут быть последствия этой безумной розни. И какой пример подадим мы другим, призывая все человечество к ненасильственному миру.

Второе. Мы можем рассчитывать на изменение к лучшему лишь в том случае, если каждая нация, каждый народ будут чувствовать себя, я бы сказал, уверенно в собственном доме, на своей земле.

Поэтому должны быть обеспечены все необходимые предпосылки для экономического, социального прогресса, свободного развития языка и культуры, для сохранения и рационального использования той среды, в которой протекала жизнь их предков на протяжении веков.

Это ясно, как ясно и то, что благополучие коренной национальности не может быть достигнуто за счет ущемления прав и свобод, а тем более вытеснения людей других национальностей, связавших свою жизнь, судьбу детей и внуков с этой землей.

Мы жили и будем жить в сообществе многонациональном. Это верно в отношении всех союзных и автономных республик, всех автономных областей и округов, всех краев и областей страны.

Такова специфика нашего многонационального Союза. И с ней надо считаться.

Третье. После апрельского (1985 года) Пленума ЦК КПСС партия и народ пришли к выводу о необходимости осуществления радикальной реформы политической и экономической. Теперь жизнь нас подвела к тому, что столь же необходимо провести и глубокие преобразования в Советской федерации.

Вполне понятно, что потребуется основательная проработка всех связанных с этим вопросов. И тут надо действовать сообща. Это наша общая забота. Все мы заинтересованы в том, чтобы принять наилучшие решения.

Такая работа началась и идет интенсивно. Скоро вопросы национальной политики партии станут предметом обсужде[illegible] на Пленуме Централь[illegible] Комитета КПСС. Ими основательно займутся Съезд народных депутатов СССР и Верховный Совет страны.

Сейчас следовало бы сказать в[illegible] о чем. Думая о перестро[illegible] федерации, о гармонизац[illegible] межнациональных отношений, мы не можем не считаться с реальностями, сложившимися за целые столетия, особенно в годы Советской власти.

В составе федерации наши народы прошли большой путь экономического, социального и культурного развития, достигнуты, как я уже говорил, впечатляющие результаты. Сегодня и каждая в отдельности республика, и вся наша федерация демонстрируют выдающиеся достижения современной цивилизации.

В рамках Союза прочно переплелись социальные интересы всех республик, сложился единый народнохозяйственный комплекс на основе разделения труда и кооперации в масштабе всей страны.

Наше советское единство тем крепче, чем богаче и ярче расцветает каждая нация.

Даже с учетом того, что в этом деле допущено и немало просчетов, что в нем есть явные несообразности, требующие исправления, остается фактом — все республики, районы связаны друг с другом теснейшим образом.

Разрывать эти связи — значит резать по живому. Нельзя в поисках лучшего становиться на путь разрушения созданного, отказываться от того, что уже дала федерация и что может быть приумножено в ее рамках.

Поэтому призывы к экономической автаркии и духовной изоляции надо признать глубоко чуждыми коренным интересам любого народа, всего общества. Их реализация отбросила бы всех нас далеко назад — далеко назад, — принесла бы огромные материальные и моральные потери каждой нации, каждому человеку.

А ведь мы, вступив в перестройку, занимаемся прежде всего тем, чтобы радикально улучшить нашу жизнь. И для этого есть реальные возможности.

Убежден — искать ответы на все волнующие нас вопросы следует не в разрушении — не в разрушении — единства, а на путях решительного обновления федерации, с тем чтобы дать ей как бы второе дыхание, полностью и на деле реализовать принципы, которые закладывались Лениным в основу Союза Советских Республик.

Все эти вопросы — дело не отдаленного будущего. Они должны найти свое решение в ходе нынешнего этапа политической реформы.

Четвертое. Говоря о межнациональных отношениях, о всей сложности этого вопроса в многонациональной стране, я бы хотел подчеркнуть мысль об ответственности коммунистов и комсомольцев, всей общественности наших республик.

Многое зависит от нашей интеллигенции, от деятелей науки и культуры всех республик. Влияние их на национальные процессы огромно, к их слову прислушиваются народы. Мы рассчитываем, что это влияние будет разумным и благотворным.

Все, что касается национальных проблем, проходит через сознание, душу человека. Вот почему каждый гражданин нашего общества должен сказать свое слово, зовущее к успокоению межнациональных страстей.

Сейчас буквально от всех и каждого требуются предельная ответственность и честность в этих вопросах, а главное — поступки и конкретные дела.

Все, кому дороги мир и благополучие людей, — не могут быть сторонними наблюдателями. Позиции в этих вопросах должны быть ясными и твердыми.

Решительно противодействуя любым проявлениям национализма, важно быть чуткими и отзывчивыми ко всем законным требованиям и чаяниям национального характера.

У советских народов — одна судьба. Вопросы, которые перед нами возникают, в том числе самые сложные, могут и уже решаются на основе демократического обсуждения, терпимости и внимания друг к другу. Иного пути у нас просто нет. Это нужно не только хорошо понимать, но и соответственно действовать.

Дорогие товарищи! Я обращаюсь к людям всех национальностей нашей страны, ко всем вам. Я обращаюсь к вашему уму и сердцу.

Я обращаюсь с призывом проявить величайшую ответственность перед нынешним и будущим временем, сделать все, чтобы на основе дружбы и сотрудничества решить накопившиеся проблемы в межнациональных отношениях и вывести Советскую федерацию на широкую дорогу развития в наших общих интересах.

З РЭСПУБЛІКАНСКАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ «НАРОД. КУЛЬТУРА. ПЕРАБУДОВА»

ЗАХАЦЕЦЬ, КАБ БЫЛО

У чэрвені ў Мінску адбылася навукова-практычная канферэнцыя «Народ. Культура. Перабудова». Яе арганізатары —творчыя саюзы рэспублікі, Акадэмія навук БССР, Міністэрства народнай адукацыі і Міністэрства культуры БССР. У рабоце канферэнцыі прымалі ўдзел вучоныя-гуманітарыі і грамадазнаўцы з Акадэміі навук і вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі, пісьменнікі, дзеячы культуры, партыйныя работнікі, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый і працоўных калектываў. Усе тыя, каго непакоіць сучасны стан нашай культуры.

Нагадаем, што з трыбуны З'езда народных дэпутатаў СССР гучалі трывожныя і горкія словы аб драматычнай сітуацыі, якую перажывае краіна і якая ў значнай ступені абумоўлена крызісам культуры. Мы заўсёды ганарыліся тым, што Савецкая краіна — самая чытаючая ў свеце. Аказваецца, трэцяя частка насельніцтва ў нас наогул нічога не чытае. Толькі восем працэнтаў знаёмыя з класічным мастацтвам. Сапраўдную культуру замяняе масавая, сурагат, які канчаткова збядняе душы, асабліва маладыя. Адсутнасць культуры — агульнай, маральнай, гістарычнай, моўнай, эканамічнай —ператварае чалавека ў патэнцыяльнага самагубцу, робіць небяспечным для ўсяго жывога на зямлі.

Сёння народ нібы прачынаецца і пачынае разумець, што без культуры, без высокай маральнасці ён не зможа рухацца наперад, не будзе мець поспеху і перабудова, на якую такія вялікія спадзяванні. На канферэнцыі «Народ, Культура. Перабудова» ішла гаворка аб праграмах «Родная мова» і «Спадчына», аб праблемах адраджэння нацыянальнай самасвядомасці, роднай мовы і ўласнай гісторыі, аб захаванні нацыянальнай культуры, закраналіся пытанні дэмаграфіі і экалогіі ў Беларусі.

Эмацыянальным і крытычным быў даклад першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Ніла Гілевіча.

— Усе мы пачалі больш думаць, разважаць, аналізаваць, — сказаў ён.— Мы пачалі думаць і аб тым, як узняць культуру народа, як стварыць умовы, якія б спрыялі ўзбагачэнню духоўнага свету чалавека, маральнаму росту і ўдасканаленню асобы.

Мы ўсведамляем, што вырашэнне пэўных праблем развіцця нацыянальнай культуры немагчымае ў адрыве ад вырашэння праблем эканамічных, экалагічных, сацыяльных, палітычных. Без гэтага намаганні, накіраваныя на адраджэнне і развіццё беларускай культуры, жаданага плёну не дадуць. Але з другога боку, мы ўсведамляем, што ў дзяржаўным табелі аб рангах культуры, на жаль, заўсёды адводзілася апошняе месца.

Ці можам мы, напрыклад, узняць духоўны ўзровень этычнай і эстэтычнай культуры, не задумваючыся над тым, якую ўласна культуру мы ў Беларусі ствараем? Лагічна сказаць — беларускую. У афіцыйных паперах раней пісалася, што за гады Савецкай улады небывалага росквіту дасягнула беларуская нацыянальная культура. Пры гэтым спасылаліся на дасягненні ў галінах навукі, асветы, кнігадрукавання, сродкаў масавай інфармацыі, мастацтва і літаратуры. Так, многія лічбы ўражваюць, але ўзнікае законнае пытанне: калі ўсё пералічанае ёсць вялікія дасягненні і поспехі, дык чаму наша культура так слаба ўздзейнічае на душу чалавека?

Сапраўдная культура ствараецца самім народам, у нетрах народнага жыцця, у глыбінях душы народнай, працягваў дакладчык. Мы ж стараемся вызваліць народ ад гэтай ролі творцы ўласнай культуры, ператварыць яго ў спажыўца гатовага субпрадукту. Але народ пачаўся не сёння і не ўчора. У яго за плячамі многія стагоддзі жыцця-быцця, якія былі не толькі стагоддзямі пакут і барацьбы за лепшую долю, але і стагоддзямі духоўнай і культурнай творчасці.

Асаблівасць нашай беларускай сітуацыі ў тым, што дэкларацыйна ніхто не адмаўляе значэння гэтай самай глебы традыцый для развіцця нацыянальнай культуры. На словах нібыта ўсе «за». Бяда, аднак, у тым, што словы ў многіх выпадках не падмацоўваюцца справай.

Без той духоўнай культуры, што вырастае з нацыянальных традыцый, наш родны дом такі ж казённа безаблічны, як нарыхтоўчая кантора, і чалавечай душы ў ім няўтульна. Але ён толькі тады стане ўтульным, калі ў ім будзе свабодна і натуральна з вуснаў старых і малых гучаць роднае слова, будуць мудрыя прыказкі і легенды нашых дзядоў, пяшчотныя матчыны песні і мілагучныя бацькавы цымбалы. Калі ў ім на белым абрусе побач з хлебам надзённым будуць ляжаць кнігі Скарыны, Каліноўскага, Багушэвіча, Купалы, Коласа, Багдановіча і многія іншыя кнігі свяшчэннага пісання нашага. А будзе гэта ўсё ў нашым доме толькі тады, калі мы ўсе захочам, каб было.

Пра канкрэтныя крокі, якія намечаны ўрадам рэспублікі і ўжо ўвасабляюцца ў жыццё, гаварылі на канферэнцыі міністр культуры Яўген Вайтовіч і міністр народнай адукацыі Міхаіл Дзямчук.

Зараз Міністэрства культуры БССР сумесна з АН БССР, творчымі саюзамі і таварыствамі вядзе грунтоўную распрацоўку буйных праблем. Некаторыя з іх — такія, як «Беларуская мова ў нацыянальнай культуры», «Праграма «Вольны час», «Захаванне фальклору» — у хуткім часе будуць завершаны, а праграма музычнага эстэтычнага выхавання дзяцей і юнацтва ўжо рэалізуецца.

І ўсё ж, на думку Я. Вайтовіча, неабходна аснова, якая аб'яднала б усе напрамкі дзейнасці, акумулявала іх і адначасова адлюстроўвала канцэпцыю развіцця нацыянальнай культуры. Такой асновай можа стаць рэспубліканская дзяржаўная праграма «Спадчына», накіраваная на захаванне і выкарыстанне ўсіх аб'ектаў культурнай спадчыны на тэрыторыі Беларусі.

Шмат увагі дакладчык удзяліў становішчу і перспектывам развіцця музейнай справы. Сёння яно, на жаль, характарызуецца як надзвычай цяжкае. У рэспубліцы няма спецыяльных, шырока разгорнутых экспазіцый па гісторыі беларускай літаратуры, выяўленчаму і дэкаратыўна-прыкладному мастацтву, гісторыі тэатра. На пальцах адной рукі можна пералі[illegible] музеі этнаграфічныя, археалагічныя, мемарыяльныя, мастацкія.

Дакладчык пазнаёміў удзельнікаў канферэнцыі з перспектывамі стварэння матэрыяльнай асновы для рэалізацыі праграмы «Спадчына». Гэта, у першую чаргу, узвядзе[illegible] новага будынка бібліятэкі імя Л[illegible], комплексу аб'ектаў Беларускага мастацкага інстытута , новых будынкаў для Беларускага харэаграфічнага вучылішча і кансерваторыі, філармоніі ў Магілёве і Гомелі.

Міхаіл Дзямчук — міністр малады і па тым часе, які ён знаходзіцца на гэтай пасадзе, і па ўзросту, але паспеў ужо набыць пэўны аўтарытэт, да яго слова прыслухоўваюцца, бо, як сказала настаўніца Вольга Кузьміч: «Ёсць зрух у нашым міністэрстве. Ніколі раней не было, каб яно так актыўна і зацікаўлена ўключалася ў справу адраджэння беларускай мовы».

Калі народ вяртаецца да вытокаў сваёй культуры, да мовы, гісторыі, сказаў на канферэнцыі М. Дзямчук, ён узвышаецца маральна і становіцца нацыяй у поўным сэнсе гэтага слова. Зараз наблізіўся такі небяспечны ва ўсіх адносінах рубеж, калі беларуская мова **практычна выцясняецца з ужытку.** Паводле даных апошняга ўсесаюзнага перапісу насельніцтва, у Беларусі, дзе звыш 80 працэнтаў беларусаў, роднай мовай валодае толькі кожны пяты. Склалася сітуацыя, калі савецкая многанацыянальная федэрацыя можа проста страціць адну са сваіх нацый.

Дакладчык падрабязна спыніўся на пытаннях узнаўлення нацыянальнай сістэмы народнай адукацыі, заўважыў, што яе аснову павінны скласці навучальныя ўстановы новага тыпу, глыбока індывідуальныя па сваёй сутнасці, якія б добра ўзаемадзейнічалі з рэгіёнамі і галінамі эканомікі, духоўнай сферай, у поўнай ступені адпавядалі б інтарэсам рэспублікі.

М. Дзямчук выказаўся таксама за наданне беларускай мове статуса дзяржаўнай, вызначыўшы паняцце дзяржаўнасці мовы як жывое, свабоднае, паўсядзённае гучанне яе ва ўсіх кутках рэспублікі, як свабоду і магчымасць выбару гаварыць, пісаць і чытаць на роднай мове. Дзяржаўнасць — гэта і шматвяковая гістарычная і культурная ўзаемасувязь з рускай мовай — інструментам міжнацыянальных зносін у многанацыянальнай краіне.

Надаць беларускай мове статус дзяржаўнай — гэта думка гучала ў выступленнях усіх мовазнаўцаў і гісторыкаў, якія выходзілі на трыбуну з дакладамі і прапановамі.

Доктар філалагічных навук Алег Лойка, у прыватнасці, сказаў, што Статут 1588 года — гэта плён беларускага Адраджэння, выражэнне многіх гуманістычных адносін да чалавека ўвогуле, да народа ўвогуле, да яго мовы ўвогуле. Менавіта беларускае Адраджэнне ў Статуце 1588 года канчаткова і афіцыйна надавала нашай мове дзяржаўны статус. І сёння, калі мы вяртаемся да сапраўднай дэмакратыі, гісторыя не можа не паўтарыцца. Мова беларускага народа павінна зноў займець свой прэстыж, як мова з дзяржаўным статусам.

Заўсёды тое, што знікае, але найбольш дорага і важна для нас, пераводзіцца ў ранг дзяржаўнага, **сказаў доктар гістарычных навук Леанід Лыч.** Сучасны стан беларускай мовы павінен выклікаць сорам у большасці творчай інтэлігенцыі. І вельмі добра было б, каб за яе цяжкі стан засаромеўся ўвесь наш беларускі народ.

Даклад доктара філалагічных навук Адама Мальдзіса называўся «Ці ўсю спадчыну мы наследуем!»

Наша спадчына, сказаў ён, гэта ўсе тыя скарбы духоўнай і матэрыяльнай культуры, якія засталіся нам ад папярэдніх пакаленняў і якія мы, збярогшы і памножыўшы, павінны перадаць сваім нашчадкам. Доўгі час спадчына беларускага народа прадстаўлялася выбарачна, у выглядзе асобных горных вяршынь. Дзесьці ўзвышаліся Скарына, Багдановіч, Багушэвіч, Купала, Колас. Адзінокія і таму незразумелыя. І толькі сёння мы прыходзім да думкі, што наша спадчына — гэта цэласны горны масіў, у якім ёсць і завоблачныя вяршыні, і ўзгоркі, і даліны. Ігнаруючы апошнія, мы не зразумеем першыя, таму што не будзе з чым параўноўваць. Любую з'яву варта ацэньваць у кантэксце таго часу, калі яна адбывалася. Паводле Леніна, дзе[illegible]ць гістарычных дзеячаў трэба ац[illegible]ць не па тым, чаго яны не далі, а па тым, што яны далі новага ў параўнанні са сваімі папярэднікамі. І ў 30-я, і ў 40-я і ў 60—70-я гады мы ўсё яшчэ звярталіся да сваёй спадчыны выбарачна, прымалі тое, што нам імпанавала. Анамалія і рэцыдывы такога «аднапаўша[illegible]а» мыслення і цяпер сустракаюц[illegible] і аказваюць уплыў і на выдавецкую, і на рэпертуарную палітыку. Мы доўга выкрэслівалі з нашай спадчыны Ігнатоўскага, Гаруна, Ластоўскага, Луцкевічаў. Трэба вярнуць нам музыку Равенскага і Шчаглова, сумленна адзначыўшы: вось тут яны дапусцілі памылкі, а тут маюць здабыткі.

На старонках рэспубліканскага друку ўжо доўгі час паміж вучонымі, і не толькі вучонымі, вядуцца спрэчкі наконт беларускай нацыянальнай сімволікі. Не прыйшлі нашы гісторыкі і філолагі да адзінай думкі і на канферэнцыі. **У абарону «Пагоні» як беларускага герба выказаўся прафесар Брэсцкага пединстытута Уладзімір Калеснік,** у пацвярджэнне сваёй высновы звярнуўшыся да Статута Вялікага княства Літоўскага.

Пра свае праблемы, цяжкасці і набыткі гаварылі на канферэнцыі не толькі вучоныя, а і тыя, хто прыехаў з калгасаў, прадпрыемстваў, з сярэдніх школ. **Перад прысутнымі выступіў старшыня калгаса «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна Уладзімір Бядуля, сакратар партыйнага камітэта саўгаса «Зялёнка» Полацкага раёна Наталля Забела.** Яна сказала, што пытанні, якія абмяркоўваюцца на канферэнцыі, блізкія ёй, таму што яна сама дзесяць гадоў працавала на вёсцы культасветработнікам. Не згадзілася Н. Забела з тым, што моладзь згубіла свае карані і не хоча ведаць вытокаў. Не ўсюды так, сказала яна. У нас моладзь запісвае бабульчыны песні, выцягвае іх на свет божы. Мы займаемся народнымі промысламі, заўсёды праводзім і Купалле, і Гуканне вясны, і Каляды. На Полаччыне ствараюцца куткі народнага побыту. А яшчэ Н. Забела сказала, што ёй не вельмі спадабалася канферэнцыя, таму што многія вучоныя далёкія ад вясковага жыцця, ад яго праблем і побыту.

Крытычныя заўвагі выказала і настаўніца беларускай мовы 140-й мінскай школы Вольга Кузьміч. Вельмі прыемна, сказала яна, што да беларускай мовы, да культуры павярнуліся ўсе нашы творчыя сілы і на такім высокім узроўні. Аднак у вучоных-тэарэтыкаў, на яе думку, няма сапраўднай зацікаўленасці школай і яе справамі. А школа—гэта грамадства ў мініяцюры.

Вольга Аляксандраўна сказала таксама, што, як настаўніца, яна адмаўляе паняцці нацыяналізм і экстрэмізм, якія ўжываюцца ў прымяненні да моладзі, што імкнецца адрадзіць сваю мову і культуру. Калі б мы, настаўнікі, кідалі ў вочы сваім дзесяцікласнікам такія словы, я не ведаю, як бы яны да нас ставіліся, а нефармальная моладзь—гэта ў большасці ўчарашнія вучні. Добра было б, каб улады нашы былі мудрэйшымі і знаходзілі з моладдзю агульную мову, наладжвалі кантакты.

Трэба сказаць, што і самі арганізатары канферэнцыі ставіліся да яе зусім крытычна, ацэньваючы яе станоўчыя вынікі і слабыя бакі.

На заканчэнне, быццам падсумоўваючы ўсё сказанае, выступіў сакратар ЦК КПБ Валерый Пячэннікаў.

Адзначыўшы важнасць навуковага аналізу стану і перспектыў развіцця нацыянальнай культуры, мовы і гісторыі, ён разам з тым падкрэсліў, што наперадзе самая значная і адказная частка работы—практычная рэалізацыі і ўвасабленне ў жыццё ўсяго канструктыўнага і вартага ўвагі, аб чым так шчыра і зацікаўлена гаварылі ўдзельнікі дыскусіі.

Найпершая ўмова выканання гэтай задачы—аб'яднанне ўсіх здаровых сіл на прынцыпах узаемаразумення, узаемасупрацоўніцтва. Цвярозы, разумны падыход нават да вострых праблем дапаможа знайсці найлепшыя рашэнні, якія будуць скіраваны на напружаную сумесную працу. І рашэнні гэтыя павінны быць заснаваны на самым галоўным, самым важным грунце, які ўсіх аб'ядноўвае, на клопаце аб свабодным і паўнакроўным развіцці нацыянальнай культуры.

Мы не павінны забывацца, працягваў прамоўца, што ў назве нашай канферэнцыі на першым месцы стаіць слова «народ». Зыходзячы з гэтага, мы і мусім ацэньваць сваю дзейнасць. Як народ успрыме тыя або іншыя дзеянні і рашэнні?

У культурным жыцці рэспублікі адбываюцца пазітыўныя змены, сказаў далей В. Пячэннікаў.

Адкрыты для апублікавання многія творы, якія раней замоўчваліся або друкаваліся з купюрамі, шырока арганізуюцца выстаўкі самых розных плыняў і напрамкаў—прычым адбор і ацэнку твораў вядуць самі мастакі, аднаўляецца справядлівасць у адносінах да тых, хто стаў ахвярамі сталінскіх рэпрэсій.

Грамадскасць праяўляе справядлівую заклапочанасць пра захаванне ў чысціні народных традыцый, народнай культурнай спадчыны. Так, праблема тут ёсць. Хацеў бы з гэтай нагоды звярнуцца да вучоных. Сёння вельмі патрэбны тэарэтычныя распрацоўкі такіх пытанняў, як дыялектыка традыцый і навацый у культурна-гістарычным развіцці, засваенне культурнай спадчыны народа, фарміраванне сацыяльна-культурных асноў духоўнай сферы нашага грамадства. Што датычыць гісторыі, то, мне здаецца, яе трэба, па сутнасці, рэабілітаваць, зазначыў В. Пячэннікаў. У навуковых адносінах гэта азначае — грунтоўна і глыбока напісаць гісторыю беларускага народа без усялякіх «белых плямаў», без прыхарошвання і знарочыстага ачарнення. Неабходна вярнуць гісторыі тое месца ў нашым грамадстве, якое яна і павінна займаць як прадмет, які выхоўвае і нацыянальную годнасць, і сапраўдны інтэрнацыяналізм, і павагу да свайго народа і ўсіх народаў многанацыянальнай Савецкай краіны.

А цяпер наконт пытанняў, звязаных з адраджэннем беларускай мовы. Я не буду спыняцца на ўсіх аспектах праблемы. Хацеў бы толькі закрануць найбольш важныя. Перш за ўсё—пра дзяржаўнасць беларускай мовы. Пытанне гэта няпростае. Зразумела адно: трэба разгарнуць самую шырокую прапагандысцкую і растлумачальную дзейнасць сярод насельніцтва з такім разлікам, каб падрыхтаваць грамадскую думку да заканадаўчага замацавання пэўнага статуса беларускай мовы пры захаванні за рускай мовай статуса мовы міжнацыянальных зносін.

Канферэнцыя прыняла рэкамендацыі, у якіх органам культуры, народнай асветы, навуковым установам, творчым саюзам прапанавана распрацаваць сучасную, навукова абгрунтаваную канцэпцыю далейшага развіцця нацыянальнай культуры, звярнуўшы асаблівую ўвагу на яе арганічную сувязь з лепшымі традыцыямі мінулага.

ІМЁНЫ, ВЯДОМЫЯ ЎСІМ

МАСТАК, ЯКІ СТВАРЫЎ СІМВАЛ КРАІНЫ

Нават вялікаму мастаку не заўсёды выпадае шчасце стварыць твор, які б успрымаўся як сімвал яго краіны, як сімвал яго народа. Такая творчая ўдача выпала на долю Веры Мухінай. Яе група «Рабочы і калгасніца», выкананая для савецкага павільёна на Міжнароднай выстаўцы ў Парыжы, шырока вядомая ў свеце. Гэтая скульптура адлюстравана ў кнігах і паштоўках, кінапраграмах і часопісах, на марках і медалях...

Калі 1 мая 1937 года молат і серп у руках рабочага і калгасніцы ўзнесліся над сталіцай Францыі, аб скульптурнай кампазіцыі загаварыў увесь Парыж. Захапленне падзялялі нават людзі, якіх нельга было аднесці да сяброў СССР. Газеты друкавалі фатаграфіі статуі. Яна капіравалася ў мностве сувеніраў. Іспанія выпусціла серыю паштовых марак, прысвечаную гэтай рабоце. Сусветна вядомы бельгійскі мастак Франс Мазерэль назваў групу Мухінай «выключнай з'явай у сусветнай скульптуры». Французскі пісьменнік Рамэн Ралан з захапленнем пісаў аб «двух маладых савецкіх гігантах».

Скульптурная група «Рабочы і калгасніца» прынесла Мухінай славу першакласнага майстра, але ў гэтай групы не толькі шчаслівы, але і дзіўны лёс. Ды і жыццё самой Мухінай аказалася на валаску. Адзін са сталінскіх памочнікаў «выявіў» у мухінскага рабочага профіль Троцкага. Ішоў 1937 год — год жорсткіх рэпрэсій. На скульптуру прыехалі паглядзець Молатаў, Варашылаў і сам Сталін. Падабенства з Троцкім, на шчасце, не знайшлі. Дазволілі адправіць скульптуру ў Парыж.

У Парыжы «Рабочы і калгасніца» ўзнесліся на вышыню 32-метровым пілонам і ўзвышаліся над ўсёй сусветнай выстаўкай. Пасля вяртання ж у Маскву яны былі наўмысна прыніжаны зайздроснікамі, пастаўлены на «пянёк», як з горычу гаварыла Мухіна, ля ўваходу на ВДНГ. Тут скульптура ўжо не глядзелася. Аднак перанесці яе на іншае месца гарадскія ўлады не згаджаліся. Толькі ў сувязі з юбілеем, дзякуючы настойлівым патрабаванням грамадскасці, справа, здаецца, зрушыла з месца. Справа, але не група. «Рабочы і калгасніца», як высветлілася, маюць патрэбу ў сур'ёзнай рэстаўрацыі. Спецыялісты лічаць, што перанесці скульптуру на новае месца можна будзе толькі пасля рамотных работ.

«Рабочы і калгасніца» прынеслі Мухінай славу, але як вялікі мастак яна сфарміравалася значна раней.

Яна вучылася ў Маскве ў таленавітых жывапісцаў Канстанціна Юона і Ільі Машкова. Потым у Парыжы у славутага скульптара Антуна Бурдэля. У 1927 годзе работа Мухінай «Сялянка» ўдастоілася першай прэміі на ўсесаюзнай выстаўцы. Затым гэты твор зрабіў фурор на Міжнароднай выстаўцы ў Венецыі. Пасля венецыянскай выстаўкі работу Мухінай набыў музей Трыеста. Затым, пасля другой сусветнай вайны, «Сялянка» пакінула Трыест і паступіла ў музей Ватыкана. Узамен прададзенай статуі зрабілі другі адліў з бронзы, які зўпрыгожвае Трацццякоўскую галерэю ў Маскве.

Сярод лепшых работ Мухінай — надмагільныя помнікі Максіму Пешкаву, сыну Максіма Горкага, выкананы па просьбе вялікага пісьменніка, і Леаніду Собінаву, славутаму рускаму спеваку. Цікава вырашана кампазіцыя «Ікар», прысвечаная памяці бясстрашнага лётчыкаа Валерыя Чкалава.

У 1945—1946 гадах Мухіна наведвае Францыю і робіць паездку па Югаславіі, Балгарыі, Румыніі. У Францыі пабывала ў майстэрні Пікасо і доўга гутарыла з мастаком. Але наведванне іншых майстэрань непрыемна [illegible]ражвае. Мухіну здзіўля[illegible]ўная адарванасць мастацтва ад жыцця. Як быццам не было вайны, забойстваў, Арадура, Асвенціма... Толькі нацюрморты, беспрадметнасць, аналіз формаў. На пытанне: «[illegible]аму?»— ёй адказвалі: «Мы не[illegible]м успамінаць пра вайну, [illegible] ігнаруем яе існаванне». Яна ж гаварыла, у сваю чаргу: «Гэта значыць ляжаць у ваце пад шкляным каўпаком. Толькі малакроўны мастак пройдзе абыякава міма жыцця, паглыблены ў свае эстэтычныя перажыванні».

Творчасць Мухінай, 100-годдзе з дня нараджэння якой адзначалася 1 ліпеня,— адна з самых выдатных старонак савецкага мастацтва. Яе помнікі Пятру Чайкоўскаму ў Маскве. Максіму Горкаму ў горадзе Горкім, партрэты кінарэжысёра Аляксандра Даўжэнкі, балерын Марыны Сямёнавай і Галіны Уланавай — выдатныя дасягненні савецкай скульптуры... Але і сёння імя Мухінай атаясамліваецца перш за ўсё са славутай групай «Рабочы і калгасніца»— мастацкім сімвалам Савецкай краіны.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

«Мотальскія суседкі»—так называецца фальклорна-музычны тэатр вёскі Моталь Іванаўскага раёна. Яго ўдзельнікі і сапраўды суседзі—усе жыхары адной вёскі, разам працуюць у калгасе «40 год Кастрычніка». А ўвесь рэпертуар тэатра пабудаваны на мясцовым матэрыяле: старадаўнія абрады, песні, танцы. Кожнае сваё выступленне самадзейныя артысты літаральна перасыпаюць прыказкамі, прымаўкамі, жартамі.

Свае прадстаўленні «Мотальскія суседкі» разыгрываюць, у асноўным, у музычнай гасцінай сельскага Дома культуры. Тут і гледачы становяцца ўдзельнікамі спектакля. Паказваюць, напрыклад, «Суседкі» абрад сватаўства—спечаным з гэтай нагоды караваем частуюцца не толькі ўдзельнікі спектакля, але і гледачы. Удалае сватаўство завяршаецца вясёлымі танцамі—і зноў у скокі пускаюцца ўсе. У магчымасці кожнаму далучыцца да яркага свята і бачацца вытокі вялікага поспеху, якім суправаджаюцца выступленні «Мотальскіх суседак» не толькі ў роднай вёсцы, але і ў Мінску, на Брэстчыне, на Украіне.

НА ЗДЫМКАХ: у час прадстаўлення; артыстка тэатра Любоў БАБРЫКОВІЧ; з маладым запалам выступае Іван КУЗЮР.

Тэкст і фота Я. КАЗЮЛІ.

СКАРЫНАЎСКІЯ ЧЫТАННІ Ў ГРОДНЕ

Бадай, лепшага месца для правядзення навукова-тэарэтычнай канферэнцыі «Францыск Скарына і лёс беларускай культуры», як муры колішняга базыльянскага кляштара, а зараз Рэспубліканскага музея атэізму і гісторыі рэлігіі, немагчыма знайсці. Знамянальна, што падобная падзея адбылася менавіта ў Гродне: горад усё часцей становіцца месцам правядзення канферэнцый, зместам сваім звязаных з гісторыяй, на якія з'язджаюцца знакамітыя навукоўцы са сталіцы рэспублікі і з-за межаў Беларусі.

Эпоха, у якую жыў Ф. Скарына, палітычнае і культурнае жыццё краю... Веды пра гэта дапамагаюць лепш уявіць сабе тыя ўмовы, у якіх фарміраваўся светапогляд вялікага асветніка і першадрукара. Расказаўшы пра войны паміж Вялікім княствам Літоўскім і Вялікім княствам Маскоўскім на мяжы XV—XVI стагоддзяў, кандыдат філалагічных навук П. Лойка распачаў тым самым працу канферэнцыі. Доктар гістарычных навук А. Грыцкевіч спыніўся на перадумовах злучэння цэркваў у формах уніі на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага.

На канферэнцыі былі прачытаны іншыя даклады і паведамленні, якія шмат сказалі пра аблічча эпохі Скарыны і постаць яго самога, паглыбілі нашы веды пра жыццё і працу першадрукара.

С. АСТРАЎЦОЎ.

З НОВЫХ ВЕРШАЎ

Мікола АНТАНОЎСКІ

ПЯСЧАНКА

Крывіцкая вёска Пясчанка —
Пясчынка маёй Беларусі.
Матуляй была партызанскай,
Смяялася, плакала ў скрусе.

На хлебе сірочым з гарчынкай
Дзяцей гадавала для шчасця,
Вучыла глядзець на скарынку,
Нібы на святое прычасце.

А як выпраўляла ў свет цесны
Сыноў з-пад застрэшкаў вясковых,
То клала у торбы ім песні
Замест дарагое абновы.

Абновы набудуць... А песні!
А песні хай будзяць спаміны
Пра роднае поле прадвеснем,
І рэчку, і горкі асіннік,
Зазімак з рабінай ў каралях,
З рассохлаю лодкай на выдме...

У сэрца пясчынка запала—
Вятрам ураганным не выдзьмуць.

Алег САЛТУК

* * *

Чакайце нас,
Каханыя жанчыны,
З усіх шляхоў чакайце і дарог.
Няхай маркота—горкая крушына—
Не засыпае лісцем ваш парог.

Мы вернемся з бяды і нагавораў
Да вас, а можа, нават з небыцця...
І будзе ўсё так, як было учора,
І зноў канца не будзе у жыцця.

Мы пасмяёмся разам, і паплачам,
І вып'ем келіх добрага віна.
Адрынем нешта, нешта перайначым,
Каб не гняла шчымлівая віна

За тое, што калісь недакахалі,
За тое, што калісьці не змаглі.
Ну, а калі вы раптам не чакалі,
Лічыце, што тады мы не жылі.

У вашых сэрцах, у руках адданых,
У нашых любых дочках і сынах...
Мы вернемся.
А позна ці зарана—
Па вашых здагадаемся вачах.

ВЫДАДЗЕНА БЕЛАРУСКІМІ ВЫДАВЕЦТВАМІ

АКНО Ў ПРЫРОДУ

Апошнія гады ўважлівы чытач «Голасу Радзімы», відаць, прызвычаіўся да кароткіх лірычных замалёвак аб беларускай прыродзе, якія двойчы ў рэдакцыю Яўген Крамко. А зусім нядаўна выдавецтва «Ураджай» выпусціла яго кніжку «Нёманскія замалёўкі». Пад маляўнічай вокладкай з буслянкай сабрана некалькі дзесяткаў маленькіх апавяданняў. «Гэты твор падобны на акно,—гаворыцца ў невялічкай прадмове да кнігі,— расчыніш і ўбачыш розныя малюнкі, кожны са сваім настроем, сваімі фарбамі, сваёй непаўторнасцю. За кожнай замалёўкай бачыцца аўтар з яго імкненнем падмячаць і апавядаць, усміхацца і гнявацца, даражыць запаветнай каштоўнасцю — сваёй маленькай радзімай у неабдымна вялікім свеце».

Несумненна, гэткае ж пачуццё зведаюць і многія чытачы, застаўшыся сам-насам з кніжнымі старонкамі. Колькі роднай красы сабраў зачараваны вандроўнік і потым, руплівa перабраўшы ў цішыні натхнення, перанёс на паперу. Прыкмячаеш прадзівасць яго пачуцця, пазбаўленага фальшывага красамоўства і поўнага натуральнасці, што ідзе перш за ўсё ад народнага характару. Замілаванасць аўтара харастом ваколіц вельмі непарыўна «заземляецца» гаспадарскай занепакоенасцю аб іх.

У прынямонскім пейзажы Яўген Крамко (ці, лепш сказаць, яго лірычны герой)— чалавек надзвычай **свой**. Чытаючы, зведваеш такое ўражанне, што не толькі ён да драбніц ведае, помніць, пазнае кожную зямную звілінку — лясную, палявую ці рачную, але і яго ведаюць, помняць і пазнаюць навакольныя дрэвы, птаства, нёманскія затокі. І гэтая ўзаемнасць на карысць чытача: прырода шчодра адчыняе свае таямніцы, дае ласку бачыць яе патаемна глыбокі, часам інтымны свет.

Ці ведае, напрыклад, чытач, што такое шарош? Між тым, гэта вельмі нячастая з'ява, якую падгадаць і выбачыць можна толькі ў штодзённай лучнасці з прыродай ваколіц на мяжы восені і зімы. Назва мясцовая, з прынямонскага народнага слоўніка. Такіх па-сялянску зямных, самабытных і разам з тым паэтычных назваў у кнізе шмат. Запамінаюцца і тыя, што абазначаюць тутэйшыя мясціны: Магнушэўскі лес, Дэмухава лука, Асовы востраў, Лыскаў груд, Дубовы нарт... Апошняя сталася і назвай аднайменнай замалёўкі, у якой аўтар нязмушана ўспамінае сваё партызанскае мінулае.
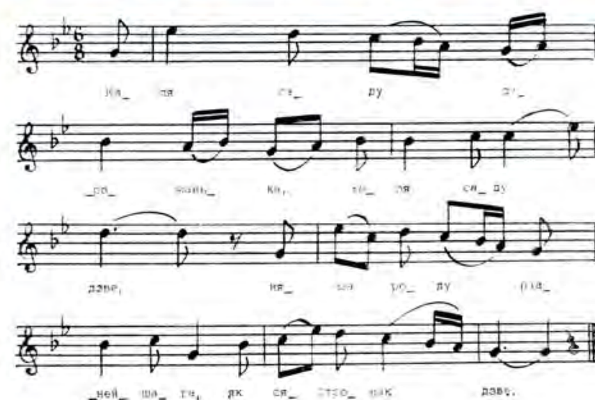
Калі б мяне папыталі пра самае лепшае, што я знайшоў у гэтай кніжцы, я б найперш назваў замалёўку «Крыгаход». Дазволю толькі адну мясцінку з яе, каб чытач адчуў інтанацыю аўтара, здаля паглядзеў на родны край: «Праз момант каля нас з трэскам і шоргатам пайшлі вялікія, меншыя і зусім маленькія крыгі. На адной, даволі вялікай, уздоўж Нёмана плыў кавалак зімовай дарогі: утаптаная палазамі, прытрушаная саломаю, сенам. Некалькі птушак — вароны, сарокі і адзін грак, не зважаючы ні на што, хадзілі па ёй».

Менавіта на гэтай старонцы я пакідаю сваю закладку.

В. КРЫЛАТЫ.

З НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ

КАЛЯ САДУ ДАРОЖАНЬКА

Каля саду дарожанька,
Каля саду дзве,
Няма роду раднейшага,
Як сястронак дзве.

Як пойдзеце рутку рваці,
Нарвеце і мне,
Як будзеце вянкі віці,
Завейце і мне.

Як будзеце вянкі віці,
Завейце і мне,
Як будзеце у Дунай нясці,
Нясіце і мой.

Усе вянкі паверху йдуць,
Мой пайшоў на дно,
Усе мужы з вайноньκі йдуць,
Майго не відно.

Вясёлая бяседачка,
Дзе брат і сястра,
Яшчэ тая весялейша,
Дзе муж і жана.

Рэспубліканская выстаўка службовага сабакаводства адбылася ў Мінску на стадыёне «Дынама». Многа цікавага чакала тых, хто наведаў яе. Тут былі экстэр'ерныя рынгі, праводзіліся скачкі афганскіх хартоў. Сабакі дэманстравалі свае ўмельства пераадольваць паласу перашкод, затрымліваць парушальніка, выконвалі розныя складаныя практыкаванні.

Для тых, хто хацеў набыць чатырохногага сябра, на выстаўцы быў праведзены аўкцыён.

НА ЗДЫМКАХ: буль-тэр'ер — рэдкі «экспанат»; на выстаўцы; перад аўкцыёнам.

Фота В. СІДАРОВІЧА.

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

РАВЕСНІКІ РЭСПУБЛІКІ

У маёй філатэлістычнай калекцыі, прысвечанай Беларусі, ёсць маркі, якія па праву лічацца равеснікамі рэспублікі. Гэта маркі мясцовых выпускаў, так званыя мясцовыя правізорыі, выдадзеныя паштовымі канторамі некаторых гарадоў Беларусі у пачатку 20-х гадоў, адзін з самых цікавых перыядаў у гісторыі савецкай філатэліі і, бадай, адзін з слаба вывучаных. Ніжэй я прывяду доказы, што гэта менавіта так.

У вядомым каталогу паштовых марак перыяду грамадзянскай вайны ў Расіі, які належаў Ф. Чугіну, апісаны мясцовыя выпускі марак у Мінску, Рагачове (Мінская губерня), Себежы і Суражы (Віцебская губерня). Гэты каталог быў выдадзены ў 1927 годзе і з той пары ні разу не перавыдаваўся, таму што ў ім няма знаходак беларускіх філатэлістаў апошніх гадоў. А знаходкі гэтыя цікавыя.

Чытачы «Голасу Радзімы» пазнаёміліся з гісторыяй выпуску мясцовых марак на тэрыторыі Беларусі ў маім артыкуле «Беларускія правізорыі», апублікаваным у 1978 годзе. Сёння гэтыя даныя я хачу дапоўніць. Па каталогу Чугіна лічылася, што мясцовыя правізорыі існавалі толькі ў чатырох гарадах Беларусі. Аднак некалькі гадоў назад у адным з сямейных архіваў у горадзе Рызе быў знойдзены стары канверт ад пісьма, высланага ў Рыгу з Дрысы (сёння Верхнядзвінск) Віцебскай губерні 1 кастрычніка 1922 года. На ім і былі выяўлены маркі, да сёння невядомыя савецкім філатэлістам і не апісаныя ні ў адным каталогу. На марках царскай Расіі паштавікі Дрысы паставілі надпячатку чорнага колеру «Дрыса», пераацаніўшы такім чынам маркі старога ўзору. Гісторыя гэтага мясцовага выпуску не даследавана, на многія пытанні няма адказу, бо невядома, якія наміналы старых марак былі пераацэнены ў Дрысе, як доўга імі карысталіся і г. д. Адказаў на пытанні няма, а тут новая знаходка — правізорыя невялікага гарадка на Дняпры — Холмеч Мінскай губерні (цяпер Гомельская вобласць). Беларускім філатэлістам сталі вядомы маркі старога ўзору, г.зн. царскай Расіі, з чорнай надпячаткай лічбы «Р» («рублёў» — усе маркі пераацэньваліся ў той час у рублёвы кошт). На марках стаіць штэмпель «Холмеч. Мінск. губ. 24.9.20». З'явілася яшчэ адна тайна беларускіх мясцовых выпускаў.

Лeў КОЛАСАЎ.

ВЫБУХ ПРАГУЧАЎ ЗА ГОРАДАМ

На вуліцы Р. Люксембург у Слуцку ішла звычайная работа — пракладвалі цеплатрасу. Экскаватаршчык капаў траншэю пад яе, калі раптам коўш скрабнуў металічную ржаўчыну. Бомба!

У любы момант яна магла ўзарвацца. Пакуль адсялялі людзей з двух пяціпавярховых дамоў, з Мінска прыбыла група сапёраў на чале са старшым лейтэнантам Сямёнавым. Яны вызначылі: не бомба, а рэактыўны снарад ад шасціствольнага нямецкага мінамёта. 150-кілаграмовую смяротную знаходку вывезлі ў бяспечную зону.

Выбух прагучаў у кар'еры далёка за горадам.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. № 759